

LUNDS
UNIVERSITET

Institutionen för tjänstvetenskap

Examensarbete för kandidatexamen

En hållbar framtid inom fast fashion?

Klädföretag och leverantörers samarbete utifrån CSR

Alice Hedtjärn

Jennifer Carlsson Karlén

Antal ord: 13 171

Gruppenr: 46

Handledare:

Johan Hultman

Examensarbete

SMKK60

VT 2023

Förord

Examensarbetet genomfördes under vårterminen 2023 som ett sista moment på kandidatprogrammet Logistics Service Management, Lunds universitet, Campus Helsingborg.

Vi vill tacka vår handledare Johan Hultman som med sitt engagemang, kunskap och stöd har varit viktig i genomförandet av arbetet. Vi vill också tacka varandra för ett fint och uppmuntrat samarbete och att vi funnits som stöd till varandra under arbetets gång. Arbetet har utförts till lika stor del av båda författarna.

Trevlig läsning!

Alice Hedtjärn

Jennifer Carlsson Karlén

Helsingborg 2023-05-25

Sammanfattning

Fast fashion-branschen står inför utmaningar som kräver åtgärder för att bli en mer hållbar bransch. Produktionen av kläder och textilier är en stor källa till föroreningar och koldioxidutsläpp samtidigt som arbetarna inom produktionens arbetsförhållanden ofta är ohållbara. Det påpekas att för att branschen ska bli mer hållbar krävs det att hållbarhetsmetoder implementeras i hela försörjningskedjan men framförallt inom produktionen. För att säkerställa att hållbarhet uppfylls kan man använda sig av *Corporate Social Responsibility* (CSR) vilket syftar till att arbeta med miljömässig-, social- och ekonomisk hållbarhet. Studien syftar därför till att bidra till en förståelse för hur företag inom fast fashion-branschen samarbetar med sina leverantörer för att garantera att riktlinjerna inom CSR efterlevs och säkerställer de anställdas rättigheter inom produktionen. Detta görs genom en kvalitativ forskningsmetod i form av en dokumentanalys där sex företags hållbarhetsrapporter analyseras. Den teoretiska utgångspunkten har sin grund i tidigare forskning om fast fashion-branschens problem och utmaningar där empirin sedan analyseras utifrån teoretiska referensramen inom CSR och greenwashing. Studiens slutsats visar på att företag samarbetar med sina leverantörer genom att använda sig av hållbarhetsmetoder, uppförandekoder samt utbildningar inom hur leverantörerna ska arbeta med löner, säkerhet och farliga kemikalier. Därtill belyses det att företagens hållbarhetsrapporter är svåra att säkerställa mot verkligheten på grund av att greenwashing är ett vanligt förekommande inom branschen. Därmed visar resultatet på att vidare forskning inom ämnet kan göras i form av faktiska uppföljningar i produktionen.

Nyckelord: Fast fashion-branschen, CSR, leverantörssamarbeten, arbetarnas rättigheter, hållbarhet, greenwashing.

Begreppsförklaring

CSR Corporate social responsibility. En hållbarhetsmetod som syftar till att mäta de ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekterna inom hållbarhet.

Tier Inom fast fashion-branschen finns det olika nivåer på leverantörer:

Tier 1 - Sista steget i produktionskedjan, här färdigställs plaggen

Tier 2 - Tillverkning av färdigt material (tygfabriker, färghus etc.)

Tier 3 - Bearbetning av råvaror

Tier 4 - Jordbruk, odling, skogsbruk och utvinning

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte och forskningsfråga	3
1.3 Disposition	3
2. Teoretisk referensram	4
2.1 Tidigare forskning	4
2.2 Teori	5
2.2.1 Arbeta med CSR inom produktion	5
2.2.1.1 Riskhantering	7
2.2.1.2 Arbetsituationen inom produktionen	8
2.2.2 Greenwashing inom fast fashion-branschen	9
2.2.3 Sammanfattning	10
3. Metod	12
3.1 Dokumentanalys	12
3.2 Analys av dokument	13
3.3 Analysmetod	14
3.4 Etik	15
3.5 Kritik mot val av metod	16
4. Resultat och analys	17
4.1 Hur arbetar företagen med hållbarhetsmetoder?	17
4.2 Hur arbetar företagen med uppföljning och efterlevnad av standarder?	21
4.3 Hur är arbetsförhållandena för arbetarna i fabriker?	26
4.4 Hur är arbetsmiljön för arbetarna i fabriker?	30
5. Diskussion	36
6. Slutsats och vidare forskning	40
Källförteckning	41

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Idag står fast fashion-branschen inför betydande utmaningar för att kunna anses som en hållbar bransch. Tillverkning av plagg och textilier är en av de mest förorenande industrierna i världen och står för cirka 10% av världens totala koldioxidutsläpp, där efterfrågan på snabbt mode fortsatt växer i en rasande takt och behovet beräknas öka från 60 till över 100 miljoner ton till år 2030. Därmed kommer branschens konsumtion leda till kraftig ökad miljöförstöring om inte drastiska åtgärder vidtas inom en snar framtid (Habib, Balasubramanian, Shukla, Chitakunye & Chanchaichujit, 2022). Efterfrågan på lågprisplagg växer och när den globala handeln ökar väljer allt fler företag att belägga sina produktionsanläggningar i länder där kostnader för produktions- och arbetskraft är låga i syfte att möta konsumenternas efterfrågan på snabba och billiga plagg (Thinakaran, Chandravelu, Ponnambalam, Sankaranarayanan & Karupiah, 2023). En effekt av detta är att arbetarna får utstå dåliga arbetsförhållanden i form av långa arbetsdagar, få lediga dagar och dålig arbetsmiljö samtidigt som låga löner förekommer (Bick, Halsey, & Ekenga, 2018).

Som ett resultat av de hållbarhetsproblem som verkar inom fast fashion-branschen har verksamheter börjat implementera hållbarhetsarbeten i sin försörjningskedja för att kunna arbeta för en mer hållbar värld (Turker & Altuntas, 2014). Tahniyath och Saids (2023) studie visar vikten av att arbeta med alla delar inom hållbarhet för att kunna säkerställa en hållbar verksamhet, vilket genom *Corporate Social Responsibility* (CSR) kan kontrolleras. CSR syftar till att arbeta med miljömässig-, social- och ekonomiskhållbarhet där effekten av att arbeta med det inom fast fashion-branschen kan resultera i konkurrensfördelar. Det är enligt Shen (2014) bevisat att konsumenter värdesätter verksamheter högre om de anammar den sociala hållbarheten eftersom konsumenten ofta känner oro över de sociala konsekvenserna som tillkommer i samband med köp av ett klädesplagg. Den sociala hållbarheten inom CSR syftar till att säkerställa att rättvisa i de anställdas arbetsvillkor garanteras och att mänskliga rättigheter på produktionsanläggningarna efterföljs. Sagapova, Buchtele och Dušek (2022) påpekar likt Shen (2014) att den viktigaste faktorn som motiverar konsumenter att genomföra ett köp är att företagen tillämpar CSR. Däremot påpekas det att CSR ofta kan användas som en marknadsföringsstrategi, så kallad greenwashing, för att få företaget att framstå som att de bedriver en mer hållbar verksamhet än vad de egentligen gör, med främsta syftet att locka kunder för att maximera vinsten och försäljningen (Sagapova et al., 2022).

För att en verksamhet ska lyckas i sitt hållbarhetsarbete krävs det att hela försörjningskedjan arbetar efter liknande hållbarhetsprinciper. Detta innebär att verksamheters interna principer inom hållbarhet även ska speglas i de externa leverantörernas riktlinjer (Hallikas, Lintukangas & Kähkönen, 2020). Kumar, Palaniappan, Kannan och Shankar (2014) beskriver att leverantörerna tidigare endast valdes baserat på ekonomiska faktorer medan det ökade intresset för miljö- och sociala frågor har lett till att hållbarhet är viktigare än att bara skapa en bra vinst. Valet av leverantör har stor betydelse och därför väljer många företag att utöva CSR inom leveranskedjan för att kunna säkerställa att hållbara metoder efterföljs. Jutidamrongphan, Rahman, Hossain, Khatun och De Queiro (2021) belyser vikten av att fast fashion-branschen arbetar för de anställdas hälsa och säkerhet och att detta görs genomgående i hela leveranskedjan. För att implementeringen av hållbarhet ska ske på bästa sätt bör den implementeras i det tidiga skedet i försörjningskedjan hos leverantörerna (Kumar et al., 2014).

Jutidamrongphan et al. (2021) påpekar att forskning tidigare lagt stort fokus på att studera utövandet av CSR och de fördelar som kommer med användandet inom textilbranschen samt vilken påverkan det haft på industrin, samhället och miljön. Hallikas et al. (2020) konstaterar däremot att det saknas forskning som visar på hur olika hållbarhetspraxis kan skapa konkurrensfördelar. Samtidigt studerar Kumar et al. (2014) om företag kan använda sig av hållbarhetsverktyg för att säkerställa en hållbar försörjningskedja men där studien inte studerar hur eller på vilket sätt företagen kan använda dessa verktyg i samarbete med leverantörerna för att säkerställa att mänskliga rättigheter uppfylls. Där Shen (2014) belyser vikten av att inkludera CSR-frågor inom fast fashion-branschen och särskilt påpekas behovet av att skydda arbetarnas arbetsförhållanden i enlighet med grundläggande mänskliga rättigheter inom produktionen. Samtidigt påpekar Tahniyath och Said (2023) att tidigare studier undersökt hur CSR-strategier uppfattas av kunder och hur det påverkar beteenden men att det finns en forskningslucka i hur CSR påverkar leverantörers lojalitet och efterlevnad av standarder. Det går således att urskilja en kunskapslucka från den tidigare forskningen gällande hur företag inom fast fashion-branschen arbetar med hållbarhetspraxisen och verktyget CSR för att säkerställa leverantörernas efterlevnad av klädföretagens CSR-principer för att kunna förbättra arbetsförhållandena för arbetarna i produktionen. Denna studie kommer således skapa en insikt i företagets aktiva arbete för en hållbar

försörjningskedja samtidigt som studien bidrar med att öka en förståelse för hur företagen arbetar tillsammans med sina leverantörer för att kunna säkerställa CSR.

1.2 Syfte och forskningsfråga

Syftet med studien är att bidra till en förståelse för hur företag inom fast fashion-branschen samarbetar med sina leverantörer för att öka och förbättra hållbarhetsarbetet inom branschen. Genom att analysera och beskriva deras tillvägagångssätt utifrån hur *Corporate Social Responsibility* (CSR) efterlevs för att säkerställa arbetarnas rättigheter kan det erhållas värdefulla insikter om hur dessa principer praktiskt tillämpas. Följaktligen har följande forskningsfråga formulerats:

- *Hur arbetar företag inom fast fashion-branschen tillsammans med sina leverantörer för att säkerställa att riktlinjer inom CSR uppfylls för de anställda i produktionen?*

1.3 Disposition

I teoriavsnittet presenteras studiens tidigare forskning och teori som är grunden i studiens arbete. Den tidigare forskningen är baserad på forskning om CSR inom fast fashion-branschen medan den framtagna teorin valts utefter en tematisering där olika teman som är relevanta för att utforma studien presenteras. I metodavsnittet redovisas studiens forskningsmetod och utformning. Det framkommer även en förklaring på varför forskningsmetoden valts i syfte att svara på studiens forskningsfråga. Avsnittet redovisar tillvägagångssättet för den insamlade datan och den tematisering som ligger till grund för studiens struktur och innehåll. I analysavsnittet presenteras och analyseras det empiriska materialet tillsammans med teorin. Analysen är uppbyggd på de olika teman som tillkom i samband med tematiseringen. Här redovisas det reducerade materialet där citaten är noggrant utvalda efter studiens syfte och forskningsfråga. I diskussionsavsnittet framförs en mer övergripande diskussion av analysen. Här lyfts analysens viktigaste delar fram som sedan diskuteras parallellt med den tidigare forskningen för att studien ska kunna skapa en djupare kunskap om problemet som forskningsfrågan grundar sig i. Det sista avsnittet presenterar studiens slutsats och vidare forskning där slutsatsen svarar på studiens forskningsfråga som grundar sig i problematiseringen. Här ges även förslag på vidare forskning inom ämnet.

2. Teoretisk referensram

2.1 Tidigare forskning

Idag lever vi utöver jordens resurser där målet att arbeta med hållbarhet är att tillgodose det nuvarande behovet utan att äventyra framtida generationers förmåga att tillfredsställa sina behov (Al-Maathidi & Al-Shammari, 2023). Hallikas et al. (2020) belyser vikten av att hela försörjningskedjan måste arbeta på ett hållbart sätt för att kunna anses som ett hållbart företag där Al-Maathidi och Al-Shammari (2023) menar på att arbeta med ett hållbarhetsprogram i försörjningskedjan är helt avgörande för ett företags lönsamhet. Hållbarhet inkluderar idag mycket mer än att bara arbeta miljömedvetet och vara ett "grönt" företag. Att inkludera både sociala-, ekonomiska- och miljömässiga aspekter är väsentligt för att kunna arbeta med de utmaningar som ställs till följd av dagens klimatförändringar (Al-Maathidi & Al-Shammari, 2023).

CSR lanserades redan under 1950-talet men är fortfarande en högst aktuell metod där Tahniyath och Said (2023) menar på att CSR skapar en strategisk möjlighet för företagen gentemot konkurrenterna. Govindan, Shankar och Kannan (2018) beskriver CSR som den enda strategin som inkluderar alla delar inom begreppet hållbarhet och är därmed en relevant metod för klädföretag att använda för att minska klimatpåverkan. McKinnon, Cullinane, Browne och Whiteing (2015) påpekar att företag som väljer att arbeta med hållbarhet utifrån CSR måste vidta åtgärder för att ta ett socialt ansvar genom att säkerställa en rättvis behandling av medarbetare. Det innebär att främja en arbetsmiljö som är trygg, inkluderande och respekterar individens rättigheter och välbefinnande.

Tahniyath och Said (2023) beskriver CSR som ett välstuderat område men där fokus varit på västvärldens välutvecklade industrier och organisationer. Författarna påpekar att det är de länder som är under utveckling och uppbyggnad som CSR på senare tid blivit ett allt viktigare område att arbeta med. Li, Barrueta Pinto och Diabat (2020) påpekar att efter påtryckningar från olika intressenter att vikten av att börja arbeta med den sociala aspekten inom produktion i låginkomstländer blev starten för företagets ökande användande av CSR. Tahniyath och Said (2023) skriver att det har börjat ställas krav på produktionen i form av uppförandekoder, policys och liknande när den globala handeln ökat och västvärlden belägger sin produktion i dessa länder. Khan och Rodrigues (2015) riktar även kritik mot stora företag inom klädindustrin som framhäver att deras produkter är etiskt producerade när

de egentligen belägger produktion i låginkomstländer för att kunna maximera vinsten i form av låga produktionskostnader och låga löner, vilket resulterar i långa och många arbetsdagar för att kunna tjäna ihop en lön som ens täcker de väsentliga kostnaderna.

Genom att inkludera hållbarhetskriterier, som företag tillsammans med sina leverantörer kommer att arbeta efter, skapas möjligheten för företagen att kontrollera leverantörernas arbetssätt i syfte att förbättra företagets prestationer inom hållbarhet (Hallikas et al., 2020). Om leverantörerna inte lever upp till de ställda kraven kan organisationerna bli fläckade och det kan vara skadligt för organisationen i stort. Således går det att fastställa att det finns betydande risker att inte arbeta med hållbarhet (Hajmohammad & Vachon, 2016) samtidigt som vikten av att företagen inkluderar CSR-frågor inom inköpsprocessen kan komma att vara avgörande för ett företags hållbarhetsarbete (Kumar et al., 2014).

2.2 Teori

2.2.1 Arbeta med CSR inom produktion

För att förse arbetarna i produktionen med en säker arbetsplats utifrån sociala och miljömässiga kriterier inom CSR krävs det att företag tillämpar olika hållbarhetsmetoder inom hantering av inköp och leveranser. Genom att använda hållbarhetsmetoder säkerställs det att leverantörerna arbetar utefter liknande hållbarhetsprinciper som verksamheten själv gör (Hallikas et al., 2020). Hultman och Elg (2018) beskriver att det således är viktigt att relationerna och samarbeten mellan företag i försörjningskedjan är öppna och transparenta. För att det ska kunna genomföras menar författarna att relationerna måste bygga på ömsesidiga intressen där fokuset ligger på att genomdriva långsiktig förändring. Brun, Karaosman och Barresi (2020) påpekar att företag inom fast fashion-branschen måste visa att de har en hållbar verksamhet genom att arbeta med transparens. Idag finns det en oro från konsumenter att den sociala aspekten inom CSR inte uppfylls inom produktionen där exempelvis levnadslöner, hälso- och säkerhetsvillkor samt tvångs- eller barnarbete beskrivs som områden som är inom riskzonen. Däremot beskriver författarna att transparensen inte alltid är lätt att säkerställa och förbättra i och med dagens globala och komplexa försörjningskedjor. Komplexiteten kan resultera i bristande spårbarhet för företagen vilket således kan resultera i en osäker transparens.

Ruiz-Real, Uribe-Toril, Gázquez-Abad och Valenciano (2019) belyser en fördel med hållbara metoder inom CSR, att de förbättrar företagets rykte och varumärkesimage eftersom företagen visar på större engagemang i frågor som rör social- och miljömässig hållbarhet. Abbate, Centobelli, Cerchione, Nadeem och Riccio (2023) menar på att konsumenterna är mer medvetna om de etiska problemen klädindustrin har vilket resulterar i ändrade shoppingvanor som får modeindustrin att bli mer miljövänlig. Tang, Lai och Cheng (2016) konstaterar också att konsumenter uppskattar verksamheter som arbetar med hållbarhetsfrågor gällande miljön och arbetarnas sociala rättigheter samt anser att de företag som inte arbetar med hållbarhetsfrågor visar på en konkurrensnackdel.

Hållbarhetskriterier är ett exempel på en hållbarhetsmetod som företag använder vid val av leverantörer för att säkerställa att leverantörerna uppfyller hållbarhetskriterier inom CSR innan de ingår i ett partnerskap (Hallikas et al., 2020). Ett partnerskap med leverantörer som uppfyller företagets hållbarhetskriterier kommer gynna företagets arbete mot en mer hållbar verksamhet (Vanalle & Santos, 2014). För att säkerställa att leverantören följer samma hållbarhetskriterier som när de ingår i partnerskapet med företaget finns det ytterligare en hållbarhetsmetod där företag tillämpar tredjepartsrevisorer (Grosvold, Hoejmose & Roehrich, 2014). Denna hållbarhetsmetod går ut på att tredjepartsrevisorer besöker leverantörerna och deras produktionsplatser för att säkerställa en god arbetsmiljö och hälsa för arbetarna. Genom att besöka och kommunicera med sina leverantörer förbättras även företagets sociala ansvar och de hållbarhetsaspekter som ingår i CSR (Ruiz-Real et al., 2019) samt att se till att produkten är utformad och designad med material utan farliga kemikalier (Tang et al., 2016).

Företag inom klädindustrin äger i de flesta fall inte några egna fabriker utan köper in produkter från externa leverantörer vilket resulterar i att CSR kan vara extra svårt att hantera eftersom företagen inte har en omedelbar kontroll över produktionen. Användandet av externa leverantörer leder till att klädföretagen måste implementera arbetsmetoder för att kunna samarbeta, kommunicera och förhandla med både interna och externa aktörer för att CSR ska kunna säkerställas i produktionen (Hultman & Elg, 2018). Samtidigt belyser Lévesque, Hennebert, Murray och Bourque (2018) att för att den sociala aspekten inom CSR ska kunna uppfyllas måste de stora företagen själva engagera sig i produktionsföretagen i låginkomstländer och föra en dialog med lokala representanter från företaget. Det räcker således inte enbart att man använder tredjepartsorganisationer för att säkerställa att sociala riktlinjer efterföljs. Författarna påpekar att den sociala dialogen och arbetarnas rättigheter är

direkt sammankopplade och att närvaron av såväl fackliga företrädare som chefer och andra företagsrepresentanter är förutsättningen för att en social dialog inom CSR kan komma att ske. Detta eftersom det för samman aktörer och institutioner på olika nivåer samtidigt som det medlar och förenar intressen. Även Hultman och Elg (2018) menar på att arbeta med utveckling på lokal nivå med närvaro och etablering av inköpskontor är en viktig del för att säkerställa att CSR följs.

2.2.1.1 Riskhantering

När hållbarhetsmetoder inom CSR implementeras inkluderar det också arbete med riskhantering för att säkerställa att företagen inte enbart fokuserar på riskerna relaterade till hållbarhetsfrågor utan även över hela försörjningskedjan (Hallikas et al., 2020). Innebörden av riskhantering är att företag gör olika åtgärder samt riskbedömningar i syfte att minska på störningar inom försörjningskedjan för att förbättra företagets prestationer inom hållbarhet (Wieland & Wallenburg, 2012). Hallikas et al. (2020) beskriver även att genom riskhantering kan risker som kan skada företagets ekonomi samt bristande efterlevnad även minimeras.

Hultman och Elg (2018) påpekar vikten av att använda sig av uppförandekoder för att kunna utveckla CSR. Författarna menar på att uppförandekoderna ska minska risken för leverantörsproblem och minska den negativa inverkan det har på konsumenters attityder på ett varumärke. Chan, Wei, Guo och Leung (2020) beskriver att uppförandekoder är en av de mest prioriterade frågorna för att förbättra den hållbara prestandan inom leveranskedjan för att säkerställa att leverantören följer en uppförandekod i enlighet med internationell standard. Samtidigt belyser Hultman och Elg (2018) att koderna kan vara svåra att övervaka och efterfölja. De menar på att när kontroller sker uppstår nya utmaningar och samtidigt riktas kritik mot att det är få uppförandekoder som kontrollerar implementeringen eller de konsekvenser bristerna genererar. I samband med uppförandekoden görs leverantörsövervakningar vilket är en process där leverantörer utvärderas och analyseras av företagen i syfte att säkerställa att de följer de krav på efterlevnad samt att prestationen kring arbetet kontinuerligt förbättras i samband med CSR (Zimmer, Fröhling & Schultmann, 2016). Zimmer et al. (2016) beskriver att övervakning av leverantörer spelar en central roll i leverantörsutvärderingen. Genom att övervaka leverantörernas prestationer kan företagen säkerställa att förbättringsåtgärder vidtas. Syftet med att mäta leverantörernas prestationer är att identifiera de leverantörer som inte uppfyller företagets hållbarhetskriterier. Om

kriterierna inte skulle uppfyllas kan företagen fatta beslut om att avsluta partnerskapet med den aktuella leverantören. Övervakning och utvärdering möjliggör även för företagen att upprätthålla höga standarder och säkerställa att deras leverantörer följer de krav och förväntningar som satts upp.

2.2.1.2 Arbetsituationen inom produktionen

Battaglia, Testa Bianchi, Iraldo och Frey (2014) framhäver att program inom utbildning kan användas för att förebygga risker inom den sociala hållbarheten inom CSR. Riskhantering i arbetarnas hälsa och säkerhet inom personalhantering kan leda till minskad frånvaro, lägre kostnader för skador och andra direkta ekonomiska fördelar. Enligt Brewer (2019) är lagstiftningen om mänskliga rättigheter inom klädindustrin begränsad vilket kan uppmuntra företag inom fast fashion att bortse från att uppfylla de grundläggande rättigheterna. Tang et al. (2016) beskriver samtidigt att ansvaret inte enbart ligger på leverantörerna när det kommer till att förbättra verksamhetens hållbarhetsarbeten där Jutidamrongphan et al. (2021) pekar på vikten av att återförsäljaren och leverantören samarbetar för att kunna säkerställa att rätt arbetsmiljö förekommer. Tang et al. (2016) fortsätter även med att beskriva att det är av största vikt att företagen ständigt arbetar med förbättringar av sin interna verksamhet för att kunna minimera utsläppen, avfall samt avloppsvatten i syfte att tona ner på de miljökador som verksamheten orsakar internt. Dessutom beskriver Alkaya och Demirer (2014) att i de flesta tillverkningsanläggningar kan ett hållbart produktions sätt ha en positiv effekt genom att minska resursförbrukning, generering av avfall och de tillhörande kostnaderna inom branschen.

Lee (2017) påpekar att det även förbrukas en stor mängd fossila bränslen, vatten i produktionen, energi och farliga kemikalier. Till följd av processer i tillverkningen inom produktionen släpps de farliga kemikalierna ut i närliggande vattendrag som skapar vattenföroreningar vilket har en påverkan på både djur och människor. Lee (2017) beskriver även att blekningskemikalier, färgämnen och farliga medel som behövs för att lösa olika typer av avfall är farliga för både miljön och människors hälsa. Brewer (2019) framför att industriellt avloppsvatten från textilindustrin för det mesta innehåller höga halter av farliga färgämnen och andra kemikalier. Lee (2017) påpekar att färgämnen exempelvis kan vara cancerframkallande och att många av kemikalierna kan leda till allvarliga konsekvenser på arbetarnas hud och ögon. Det framhålls att det är viktigt att försäljare och leverantörer har

kunskap om och agerar för att förhindra negativa effekter på både miljön och människor för att kunna uppfylla kriterier inom de sociala och miljömässiga aspekterna i CSR.

2.2.2 Greenwashing inom fast fashion-branschen

Varumärkets rykte är inom fast fashion-branschen en av de viktigaste aspekterna för företagets framgång (Dobos & Éltető, 2023). Därför väljer många företag att använda sig utav greenwashing vilket Adamkiewicz, Kochańska, Adamkiewicz och Łukasik (2022) beskriver som ett vanligt förekommande inom klädindustrin där man syftar till att lyfta fram verksamhetens mest hållbara del och därmed gärna undandömma det som är mindre bra. Dobos och Éltető (2023) menar att företagen enbart strävar efter att bevara ekonomiskt lönsamma metoder genom att skapa en illusion av hållbarhet. Det påpekas samtidigt av Tahniyath och Said (2023) att företag i låginkomstländer och företag som belägger produktion där i huvudsak använder CSR för att bygga upp ett hållbart varumärke enbart för att påverka företagets ekonomiska vinst positivt, snarare än att förbättra miljön. Författarna menar på att CSR anses som en marknadsföringsstrategi för att "gröntvätta" sitt företag och på så sätt bli mer attraktiv för köpare i västvärlden. Dobos och Éltető (2023) poängterar att greenwashing är bedrägligt gentemot kunder, men svår att bekämpa då belöningen oftast överväger risken för avslöjande och kan leda till negativa konsekvenser för kunder, investerare och samarbetspartners om sanningen avslöjas.

Som tidigare beskrivits väljer klädföretagen ofta att belägga produktionen på externa fabriker, vilket Dobos och Éltető (2023) påpekar leder till att förbättring av arbetarnas villkor inte är företagets främsta intresse. Dessutom delar flera företag samma fabriker vilket skapar ett "race to the bottom" där flera företag tävlar om att säkra beställningar och produktion. Samtidigt är kontrakten ofta korta och om klädföretagen inte är nöjda kan de enkelt byta till en annan leverantör vilket leder till hård konkurrens mellan företagen. Att verkligheten ser ut på detta sätt motstrider att företagen kan arbeta för förändringar, förbättra arbetsvillkoren hos de anställda samt att kunna uppfylla miljökrav. Genom att det är enkelt att flytta produktionen kan dessa förändringar enkelt undvikas (Dobos & Éltető, 2023).

För att bemöta det ökande sociala trycket från kunder och media har många företag infört uppförandekoder som kräver att deras leverantörer följer internationella konventioner. Tyvärr efterlevs inte koderna alltid strikt, ofta till följd av att produktionen är outsourcad till andra

aktörer, och ofta omfattar koderna inte ens tillverkningsfabrikerna (Dobos & Éltető, 2023). Dobos och Éltető (2023) påpekar att det framkommit att beslut om löner för arbetarna kan hamna hos tredjepart vilket gör det möjligt för företagen att helt undgå ansvar och på så sätt finns inga påföljder om bristande efterlevnad av uppförandekoderna. Trots att många företag implementerar olika initiativ och metoder för hållbarhet är initiativen frivilliga, vilket resulterar i att uppförandekoderna sällan uppföljs och på så sätt misslyckas företagen med att skapa en verklig och genomgripande förändring. Det resulterar i att problemen ofta kvarstår i många företag, trots att de kan ha goda intentioner, eftersom de ofta inte har tillräckliga incitament för att genomdriva förändring i branschen (Dobos & Éltető, 2023). Samtidigt påpekar West (2023) att branschens komplexa leveranskedjor är sårbara för greenwashing. Globala försörjningskedjor och outsourcade leverantörskedjor ofta skapar svårigheter med korrekta mätningar och brist på transparens. Denna brist på transparens möjliggör således för företag att överdriva sitt hållbarhetsarbete utan att ha fullständig insyn i sina leveranskedjor. Dessutom framhåller Adamkiewicz et al. (2022) att klädföretag ofta använder olika tredjepartsrevisioner och certifieringar inom hållbarhet som lockbete för att få det att verka som om deras varumärke är mer hållbart. De menar att greenwashing kan ske på grund av bristande transparens och brist på ansvarsskyldighet.

Dobos och Éltető (2023) problematiserar hur hållbarhetsrapporters betydelse har förändrats över tid. De menar att effekten av rapporteringen har överskattats och att mätningarna idag ofta är ostandardiserade, ofullständiga, oprecisa och missvisande. Hållbarhetsrapporterna fungerar ofta som en distraktion eftersom företagen tenderar att undanhålla information om vilka standarder de faktiskt följer och hur de spårar hållbarhetsmått. Författarna påpekar också bristen på indikationer om vilka organisationer som har verifierat de påståenden som rapporterna innehåller (Dobos & Éltető, 2023).

2.2.3 Sammanfattning

Efter att ha läst olika studier och forskningsresultat framkommer det att arbetet med CSR-frågor ger företag en strategisk fördel gentemot sina konkurrenter. Genom att engagera sig i hållbarhetsåtgärder kan företag säkerställa ökade möjligheter till vinst och samtidigt minska sitt hållbarhetsavtryck. Men viktigast av allt är att arbetet leder till förbättrade arbetsvillkor för de anställda inom produktionssektorn i låginkomstländer. Samarbetet mellan klädföretagen och leverantörerna samt CSR-kriterier, såsom att tillhandahålla rättvisa löner,

trygga arbetsförhållanden och främja socialt ansvarstagande, kan bidra till att skapa en positiv arbetsmiljö och förbättra levnadsvillkoren för de anställda. Detta har en direkt påverkan på deras välbefinnande och kan bidra till att öka den sociala rättvisan på arbetsplatsen. Genom att fokusera på CSR-frågor kan företag inte bara uppfylla sitt samhällsansvar utan också stärka sitt rykte och öka kundlojaliteten.

Samtidigt diskuteras det hur ett varumärkes rykte spelar en avgörande roll för framgång inom fast fashion-branschen. Många företag använder greenwashing för att framstå som hållbara, men kritiker menar att det ofta är en strategi för ekonomisk vinning snarare än verklig hållbarhet och att CSR används som marknadsföringsstrategi för att attrahera köpare. Företagen tenderar också att undvika ansvar genom att förlägga produktionen externt och inte alltid efterleva uppförandekoder. Bristande transparens och oprecisa hållbarhetsrapporter försvårar även bedömningen av företagets arbete för hållbarhet.

3. Metod

Studiens syfte är att undersöka och skapa förståelse för hur företag inom fast fashion-branschen arbetar tillsammans med sina leverantörer för att säkerställa att CSR uppfylls hos arbetarna inom produktionen. För att besvara studiens forskningsfråga kommer en kvalitativ forskningsstrategi i form av en dokumentanalys att tillämpas. Genom att använda en kvalitativ forskningsstrategi förklarar Bryman (2018) att man samlar in information om uppfattningar om den sociala verkligheten och genom att analysera olika typer av dokument kan man få en djupare förståelse för olika perspektiv och handlingar. Därmed tillämpas en konstruktivistisk ontologi i studien, vilket Bryman (2018) beskriver som forskning som syftar till att forskarna själva måste tolka verkligheten eftersom den inte kan mätas på ett objektivt sätt. Således kommer studiens slutsats tillkomma genom tolkningar av det empiriska materialet utifrån de valda teorierna för att kunna besvara forskningsfrågan.

3.1 Dokumentanalys

Bowen (2009) beskriver att dokumentanalys är en analys som dels kan genomföras genom att analysera och utvärdera dokument från olika datakällor. För att kunna besvara studiens forskningsfråga analyseras digitala dokument i form av hållbarhetsrapporter från företag inom fast fashion-branschen. Bryman (2018) beskriver att denna insamling av empiriskt material benämns som offentliga dokument från privata källor där organisationer lämnar ut offentliga dokument på internet som alla har tillgång till.

Hållbarhetsrapporter beskrivs av Bolagsverket (Bolagsverket, 2019) som en rapport där företagen beskriver sitt arbete med hållbarhet utifrån sociala förhållanden, personal, miljö, motverkan av korruption och respekt för mänskliga rättigheter. Alla företag behöver inte upprätta en hållbarhetsrapport utan endast de företag som uppfyller två av tre utav följande krav under de senaste två räkenskapsåren är skyldiga att skriva en – medelantalet för de anställda har varit mer än 250 personer, den redovisade nettoomsättningen har varit mer än 350 miljoner kr eller den redovisade balansomslutningen har varit mer än 175 miljoner kr (Bolagsverket, 2019). Kraven leder följaktligen till att urvalet begränsas till de företag som är skyldiga att framställa en hållbarhetsrapport. Efter det genomförs en urvalsprocess där de mest lämpliga företagen väljs att delta i studien i enlighet med syftet. Företagen väljs med kriterier att de ska arbeta inom fast fashion-branschen, ha produktion i låginkomstländer samt att de är verksamma på den svenska marknaden och ha en hållbarhetsrapport. Urvalet som

studien baseras på beskriver Alvehus (2019) som ett strategiskt urval där likasinnade företag väljs till studien för att kunna besvara forskningsfrågan.

Alla de företag som tillämpas i studien erbjuder ett likartat produktutbud där de riktar in sig på att sälja kläder till kvinnor. Eftersom hållbarhetsrapporterna enligt Bolagsverket (2019) ska innehålla viss beskrivning av företagets hållbara verksamhet anses den informationen vara tillräcklig för att kunna besvara studiens forskningsfråga. För att säkerställa att tillräcklig mängd empiriskt material samlas in analyseras sex stycken företag och sammanlagt läses 495 sidor (se Tabell 1). Empirin presenteras under rubrik 4. Resultat och analys där citat är tagna från rapporterna och återges därmed på det språk rapporten är skriven på (se Tabell 1). Dokumentanalysen genomförs mellan den 19 april 2023 och den 29 april 2023 där den senaste hållbarhetsrapporten från varje företag läses och analyseras (se Tabell 1).

Tabell 1: Deltagande företag.

Företag	Verksamma marknader	Den senaste hållbarhetsrapporten	Språk i hållbarhetsrapporten	Antal sidor
Företag A	4 st	2022	Engelska	50 st
Företag B	18 st	2022	Engelska	79 st
Företag C	16 st	2021	Engelska	54 st
Företag D	1 st	2021	Svenska	29 st
Företag E	74 st	2022	Engelska	90 st
Företag F	5 st	2022	Engelska	193 st

3.2 Analys av dokument

För att säkerställa kvaliteten på dokumenten genomförs en analys av rapporterna utefter fyra kriterier: autenticitet, trovärdighet, representativitet och meningsfullhet. Dessa kriterier föreslås av Morgan (2022) som beskriver att dokumenten ska bedömas och kritiseras. Bryman (2018) beskriver att en väsentlig del i processen av insamling av dokument är att undersöka dokumenten som kommer från organisationers offentliga handlingar eftersom det finns en risk att det inte stämmer överens med verkligheten. I kriteriet autenticitet undersöks

det om materialet är äkta och om det har ett säkert ursprung samt om dokumentet är framtaget av företagen själva och därmed är en förstahandskälla (Morgan, 2022). I och med att hållbarhetsrapporterna är skrivna av företagen anses rapporterna vara äkta samt ha ett säkert ursprung. Rapporterna uppdateras varje år i samband med årsredovisningen (Bolagsverket, 2019) vilket därmed ger möjligheter för intressenter att granska företagens uppdaterade material. Rapporternas material kan anses trovärdiga eftersom det är företagets offentliga handlingar som representerar företagen och kan därmed tolkas som att företagen vill framföra sina styrkor. Däremot menar Morgan (2022) att det kan uppstå problem med trovärdigheten av dokument från företag där de vill framstå som bättre än vad de egentligen är, vilket därigenom försämrar trovärdigheten. Under arbetets gång genomförs det diskussioner författarna mellan huruvida innehållet i hållbarhetsrapporterna stämmer överens med det som faktiskt görs i praktiken. Däremot är detta något som inte går att följa upp och kontrollera, om det som står i rapporterna stämmer överens med verkligheten, eftersom det hade krävts att genomföra egna besök på fabrikerna. Representativiteten undersöks genom att se över dokumentens innehåll och det material dokumenten tillämpar för att undersöka om det är relevant utifrån organisationens kategori (Morgan, 2022). Organisationernas hållbarhetsrapporter innefattar beskrivningar om hur de arbetar med hållbarhet vilket är material som är relevant för dess kategori. Eftersom rapporterna ska utgå ifrån Bolagsverkets (2019) ramverk innehåller alla rapporter samma material och kan därmed anses vara representativa. Materialet som analyseras är tydligt och begripligt med en genomtänkt layout och bilder som gör det enkelt för läsaren att hitta i rapporten vilket innebär att materialet är av god meningsfullhet.

3.3 Analysmetod

Varje hållbarhetsrapport innehåller gedigen information kring hur varje företag arbetar med hållbarhet och därmed behöver materialet i det första steget att reduceras innan det kan börja analyseras. Bowen (2009) beskriver att en dokumentanalys innebär att man gör både en yttlig och grundlig undersökning av innehållet samt att materialet bör tolkas. Detta utförs genom att tillämpa kodning och kategorisering, vilket Bowen (2009) påpekar skapar struktur i stora texter. Kodningen och kategoriseringen utformas utifrån syftet med att undersöka CSR inom produktion och genomförs för att kunna göra en första sortering av vad som anses vara lämpligt material att använda som empiri. Detta görs genom att varje rapport läses igenom och det insamlade materialet, utifrån kodningen, samlas in i separata dokument för att kunna

gå tillbaka och läsa materialet vid ett senare tillfälle. För att kunna organisera och förvalta koderna lyfter Bowen (2009) och Given (2008) fram tematisering som en viktig del där en kvalitativ innehållsanalys påpekas som en metod för att kunna söka efter bakomliggande teman i det analyserade materialet. Därmed har en kvalitativ innehållsanalys tillämpats för att kunna reducera materialet ytterligare från kodningen, eftersom empirin fortfarande består av mycket information. Empirin läses därefter igenom igen och kategoriseras sedan i fyra olika teman och väljs utifrån att det går att se tydliga och gemensamma mönster i företagens hållbarhetsrapporter. van den Berg och Struwig (2017) har i sin studie använt sig av dokumentanalys som metod där de använder sig av en innehållsanalys. De har formulerat sina kategorier som frågor, utifrån vad de har hittat i litteraturen, som de vill att dokumenten ska svara på. Denna metod anses lämplig att använda för studien och därmed tillämpas samma tillvägagångssätt där temana på kategorierna har formulerats enligt följande:

- Hur arbetar företagen med hållbarhetsmetoder?
- Hur arbetar företagen med uppföljning och efterlevnad av standarder?
- Hur är arbetsförhållandena för arbetarna i fabriker?
- Hur är arbetsmiljön för arbetarna i fabriker?

Vid insamlingen av det empiriska materialet tillämpas vad Alvehus (2019) beskriver som ett abduktivt tillvägagångssätt, där insamling av teori blandas med insamling av empiriskt material. Först inleds arbetet genom att påbörja den teoretiska referensramen för att få en grundlig förståelse av CSR-begreppet. Därefter genomförs en dokumentanalys där samtliga företags hållbarhetsrapporter studeras för att öka kunskapen och förståelsen för hur företagen hanterar CSR-frågor. Med denna ökade kunskap kan teoriavsnittet sedan färdigställas utifrån analysens ramverk.

3.4 Etik

Bryman (2018) påpekar vikten av att ta hänsyn till etiska principer vid forskning för att skydda medverkande personer i studier. Det finns fyra etiska principer som berör forskning – informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman, 2018). I studien kommer inga personer att delta eftersom det empiriska materialet samlas in genom offentliga dokument och därmed har ingen information, samtycke eller hur materialet

kommer att användas presenteras för de deltagande företagen. Däremot är företagen anonymiserade utifrån konfidentialitetskravet och de etiska riktlinjerna i GDPR. Valet att anonymisera företagen hade realiserats även om dessa krav inte funnits eftersom fast fashion-branschen är en bransch som ofta blivit kritiserad i media hur de hanterar sitt hållbarhetsarbete. För att således inte skapa några förutfattade meningar om företagen hos läsaren samt för att inte lägga fokus på enskilda företags hållbarhetsarbeten är företagen anonyma.

3.5 Kritik mot val av metod

Metoden dokumentanalys kan enligt Bryman (2018) i vissa fall utgöra en begränsad empiriinsamling eftersom dokumenten enbart innehåller det som företagen själva väljer att inkludera. Därmed kan dokumentens innehåll resultera i att olika perspektiv och information om företagens hållbarhetsarbete utelämnas och det kan därav riskera att förlora sin trovärdighet. Till följd av detta hade andra kvalitativa metoder, exempelvis intervjuer, kunnat tillämpas för att utöka empiriinsamlingen. Att använda intervjuer hade kunnat fördjupa empirin eftersom frågor som inte ges svar på i hållbarhetsrapporterna hade kunnat besvaras. Detta är något som försökte genomföras men där det var få företag som svarade och som ville delta i studien och därmed var beslutet att exkludera intervjuer tvungen att tas.

4. Resultat och analys

4.1 Hur arbetar företagen med hållbarhetsmetoder?

Hallikas et al. (2020) beskriver vikten av att företag tillämpar olika hållbarhetsmetoder inom CSR för att kunna tillhandahålla en säker arbetsplats för arbetare inom leveranskedjan. Författarna påpekar vikten av att arbeta med hållbarhet i hela försörjningskedjan vilket är något de belyser att hållbarhetsmetoder bidrar till genom att exempelvis säkerställa att leverantörerna arbetar utefter liknande hållbarhetsprinciper som verksamheten själv. Detta är något som alla deltagande företag beskriver att de arbetar med där ett företag beskriver samarbetet genom följande:

We have a sourcing and production policy [...]. This strategy makes us a priority for our suppliers and gives us the chance to influence our cooperation with them. [...] Overcoming and finding solutions to problems and growing together is our mutual strategy and vision. (Företag A)

I citatet framgår det att samarbetet gör det möjligt för dem att både säkerställa leverantörernas hållbarhetsarbete samtidigt som de tillsammans kan arbeta för att kunna växa och utvecklas för att stödja ett bättre hållbarhetsarbete. Detta tyder på att de är medvetna och villiga att förbättra verksamheten genom att arbeta tillsammans med leverantörerna. Företag C anser i sin tur att deras verksamhet spelar en stor roll i utvecklingen av ett hållbart samhälle där de vill arbeta tillsammans med sina leverantörer för mänskliga rättigheter, miljö och god förvaltning.

At [Företag C] we believe that we have an important role to play in the development of a sustainable society. [...] [Företag C] is committed to work with transparent, responsible, and sustainable partners and to be a fair partner ourself. We strive to work with suppliers that share our values and ambition, so that by collaboration we can come further than what is required by law. (Företag C)

Citatet visar på att företaget använder sig av en hållbarhetsmetod där de ingår i ett samarbete med de leverantörer som anammar samma värderingar som företaget själv har. Företag F påpekar samtidigt att den inköpspraxis de arbetar med är en nyckelåtgärd i deras arbete för att undvika och förebygga negativa effekter och risker i försörjningskedjan där de säkerställer

mänskliga rättigheter genom den etablerade policyn. Företagens leverantörssamarbeten stödjer det Hallikas et al. (2014) påpekar är viktigt för att kunna arbeta för att förbättra de anställdas rättigheter i fabrikerna. Däremot kan det ifrågasättas huruvida företagens samarbeten genomförs i syfte att se bra ut för intressenterna eller om de faktiskt vill hjälpa de anställda. Dobos och Éltető (2023) lyfter fram problematiken i hållbarhetsrapporterna att det finns brister i hur innehållet granskas och verifieras av organisationer och på så sätt är det svårt att veta om det företagen skriver verkligen stämmer.

Ett av företagen belyser även vikten av att de själva också lever upp till de krav som ställs av verksamhetens intressenter:

Vår verksamhet styrs av ett antal krav från våra intressenter som vi måste leva upp till. Det är väsentligt att identifiera vilka frågor företaget både påverkar och påverkas av. Det handlar om yttre faktorer såsom nya lagar och förordningar och makroekonomiska aspekter. (Företag D)

De belyser således att det inte bara är viktigt att företagen ställer krav på ett gott samarbete och krav på sina leverantörer utan också att företagen själva har åtagande som de måste leva upp till av sina intressenter. Detta konstateras även att Hultman och Elg (2018) som beskriver vikten av att samarbeten mellan företag inom försörjningskedjan behöver ske genom ömsesidiga intressen för att en god relation ska bildas i syfte att skapa långsiktiga förändringar, där transparens och öppenhet mellan företagen är en bidragande faktor. Därmed visar det på att företaget är medvetna om vikten av ett bra samarbete för att kunna genomdriva långsiktiga förändringar.

Vanalle och Santos (2014) framhäver att om företag har ett partnerskap med leverantörer som uppfyller de hållbarhetskrav som företagen ställer kommer det gynna deras hållbarhetsarbete där Företag A beskriver att deras framgång lutar mot att hitta rätt leverantörer.

Our business success relies on being able to find the right supply chain partners who share our values, and working together to maintain both strong relationships and high ethical standards. (Företag A)

Företaget menar på att syftet är att skapa långsiktiga och starka relationer med leverantörerna där leverantörerna ska visa på engagemang vid sidan av verksamheten och kunna genomdriva

och fokusera på förbättringar. Företag F framför liknande åsikter där de beskriver att en nyckelåtgärd för att åstadkomma hållbarhet är långvariga relationer med leverantörer.

A key measure in order to enable positive impact is stability and longterm cooperation. [...] We have had at least 3 years of cooperation with 79% of all current suppliers 1. (Företag F)

I citatet beskriver Företag F att de arbetar med långsiktiga relationer med sina leverantörer där de anser att det är en nyckelåtgärd för att kunna skapa förändring. Dobos och Éltető (2023) påpekar däremot att klädföretag ofta byter leverantörer för att kunna säkra ekonomisk vinning och följaktligen kan viktigt förändringsarbete i arbetarnas arbetsvillkor gå förlorat. Det går således att ifrågasätta om det Dobos och Éltető (2023) beskriver gäller alla företag eller om Företag F är ett undantag, samt om det Företag F skriver i sin hållbarhetsrapport stämmer överens med verkligheten. Därtill lyfter Ruiz-Real et al. (2019) fram att arbeta med hållbara och långsiktiga metoder är något som anses skapa en förbättring i företagets rykte och varumärkesimage eftersom företagen visar på engagemang i frågor om hållbarhet som enligt Tang et al. (2016) efterfrågas av konsumenter. Samtidigt beskriver Abbate et al. (2023) att konsumenterna blivit allt mer medvetna om de etiska problem klädindustrin har. Företag F påpekar att de sett en förändring i konsumenternas beteende och efterfrågan och försöker anpassa sin verksamhet utefter konsumenternas behov samtidigt som de anser att de genom inköpsmetoder kan säkerställa hållbarhet.

Däremot påpekar Dobos och Éltető (2023) att implementeringen av olika hållbarhetsmetoder är frivilligt för företagen, vilket resulterar i att deras uppförandekoder sällan följs upp ordentligt. Författarna belyser att det följaktligen leder till att företagen inte får en verklig bild av huruvida deras hållbarhetsarbete ser ut i praktiken och därav misslyckas företagen att skapa genomgripande förändringar. Det belyses även att det kan vara svårt att få företagen att sluta använda sig av greenwashing eftersom belöningen är högre än risken för att bli avslöjad. Författarna förklarar även att bristen på att uppförandekoderna inte uppföljs leder till att problem inom företagen kvarstår på grund av att de inte besitter de resurser som krävs för att genomdriva förändring i branschen, trots att företagen har goda intentioner i syftet med tillämpningen av olika hållbarhetsmetoder. Således går det att utläsa att företag i klädindustrin är medvetna om de problem som branschen står inför och är kunniga om vikten att arbeta med olika långsiktiga hållbarhetsmetoder, vilket påvisas vara en väsentlig del i företagets

arbete för att kunna säkerställa att mänskliga rättigheter hos de anställda uppfylls inom produktionen.

För att företag ska lyckas med sitt hållbarhetsarbete beskriver Hultman och Elg (2018) vikten av att arbeta med spårbarhet och transparens inom försörjningskedjan där Brun et al. (2020) framför konsumenternas ökade intresse att veta hur klädföretagens produkter är tillverkade. Företag E påpekar för att företag inom branschen ska kunna vara transparenta med sitt hållbarhetsarbete måste de använda sig av tillförlitlig data vilket enligt dem kan vara svårt att samla in. Brun et al. (2020) framför liknande synpunkter, att det finns en risk att transparens data inte alltid är transparent eftersom tillgänglig och korrekt data kan vara svår att säkerställa till följd av försörjningskedjans komplexitet. Företag E beskriver att om en bättre tillgång till data ska kunna genomföras måste man implementera grundläggande diskussioner.

We need alliances to align on data gaps, increase understanding and develop better data. [...] For this to happen, we need thorough discussions with regulators and law enforcers about harmonised development and interpretation of regulation. (Företag E)

De påpekar att klädindustrin måste arbeta tillsammans för att öka transparensen där man måste bredda förståelsen och utveckla bättre data samtidigt som branschen måste visa på bästa praxis, ledarskap och alltid ligga steget före vid datatransparens och spårbarhet. För att säkerställa spårbarheten och arbeta med transparensen i försörjningskedjan beskriver Företag F att de börjat arbeta med ett processkartlägningsformulär.

[...] the importance of traceability has been magnified during the past year. [...] [Företag F] has implemented a Process Mapping Form for all our products, which enables us to document each step in the manufacturing process per product, back to the raw material level. (Företag F)

De hävdar också att de vill vara transparenta gentemot sina kunder där de vill hjälpa till för att kunderna ska ha tillgång till så mycket information om produkten som möjligt och på så sätt kunna göra ett bra beslut. Företaget menar på att med ökad spårbarhet kommer konsumenten kunna få information om produktens miljöpåverkan och hur produkten påverkat människorna i produktionen. Samtidigt påpekar Dobos och Éltető (2023) att företagen idag använder sina hållbarhetsrapporter som en distraktion gentemot sina intressenter då företagen har en tendens att överdriva i rapporten för att framstå som hållbara samt undanhålla

information kring hur de spårar hållbarhetsmått och vilka standarder som faktiskt följs. Trots de problem som finns med att vara ett helt transparent företag samt huruvida transparenta hållbarhetsrapporterna egentligen är, kan det utläsas att företag inom klädindustrin arbetar för att öka förståelsen och kunskapen hos både konsumenterna och inom branschen för att kunna säkerställa att hållbara metoder i försörjningskedjan kan säkras.

4.2 Hur arbetar företagen med uppföljning och efterlevnad av standarder?

Den tidigare forskningen (Tahniyath & Said, 2023) förklarar att i samband med att den globala handeln ökat och fler företag flyttar sina produktioner till låginkomstländer har det börjat ställas krav på uppförandekoder, policys och liknande inom produktionen. Hultman och Elg (2018) påpekar att uppförandekoder minskar risken för leverantörsproblem men att koderna däremot kan vara svåra att övervaka och uppfölja eftersom det riktats kritik mot vissa koder om att en del uppföljningar inte görs ordentligt. Företag D beskriver att de tar hjälp av olika uppförandekoder, processer och policys för både externa som interna aktiviteter för att mäta, kontrollera, identifiera och begränsa riskerna inom organisationen.

[Företag D's] leverantörer ställs krav på att samtliga ska förstå och signera [Företag D's] uppförandekod för leverantörer [...] som täcker in sociala, miljömässiga och affärsetiska aspekter. Efterlevnad av koden följs upp genom leverantörsbesök, stickprovskontroller och tredjepartsrevisioner för leverantörer i högriskländer. (Företag D)

För att säkerställa att leverantörerna arbetar i enlighet med företagets hållbarhetskriterier och CSR menar Företag D på att deras leverantörer är skyldiga att teckna deras uppförandekod. Chan et al. (2020) konstaterar att säkerställa att leverantören följer en uppförandekod i enlighet med internationell standard är den mest prioriterade frågan för att förbättra den hållbara prestandan inom leveranskedjan. Genom att företagen tillsammans med leverantörerna arbetar med uppförandekoder kan det utläsas att Företag D kan garantera att deras interna hållbarhetskriterier kring CSR utförs av deras leverantörer. Även Företag B beskriver att innan de ingår ett partnerskap med sina leverantörer är de skyldiga att underteckna företagets hållbarhetsåtagande i form av en uppförandekod med etiska inslag för att säkerställa nolltolerans mot kränkningar av mänskliga rättigheter och jämställdhet på arbetsplatsen.

I citatet av Företag D framkommer det även att de i samband med uppförandekoden använder sig av bland annat leverantörsbesök och tredjepartsrevisioner för att säkerställa efterlevnaden. Där Grosvold et al. (2014) beskriver att användningen av tredjepartsrevisioner är ett exempel på en hållbarhetsmetod som syftar till att säkerställa att leverantören följer de uppsatta hållbarhetskriterierna. Således kan det utifrån citatet och teorin (Grosvold et al., 2014) utläsas att företag som tillämpar tredjepartsrevisioner i sitt arbetssätt, och därav besöker sina leverantörer, skapar en bättre relation eftersom en dialog kan föras på plats. Däremot menar Dobos och Éltető (2023) på att uppförandekoderna sällan uppföljs eftersom koderna ofta är outsourcade och att företagen således misslyckas med att skapa en förändring. Detta går i linje med vad Hultman och Elg (2018) beskriver, att det kan finnas risker med att tredjepartsrevisionerna inte följs upp ordentligt och att det därmed kan resultera i att företagen riskerar att inte tillhandahålla rätt information av uppföljningsbesök där tredjepartsrevisionerna kan glömma, missuppfatta eller undanhålla information från leverantörsbesöken. Det kan följaktligen leda till att företagen inte får korrekta uppgifter från tredjepartsrevisionerna om hur arbetet faktiskt går till i produktionen och således kan hållbarhetsarbetet gå förlorat.

I samband med sina uppförandekoder beskriver alla företag att de genomför olika leverantörsbesök där Företag A påpekar att de själva åker ner och besöker leverantörerna och deras produktionsplatser för att stärka relationen och säkerställa att kriterierna inom CSR efterföljs.

Frequent personal supplier visits and insights into manufacturing processes is of highest importance to ensure that employees' working environments live up to our standards. Through these visits, we also build our relations and mutual roadmaps. (Företag A)

Likt Företag A påpekar Ruiz-Real et al. (2019) att företagets sociala ansvar och de hållbarhetsaspekter som ingår i CSR förbättras genom att besöka och kommunicera med sina leverantörer. Genom att företagen själva besöker leverantörerna kan det utläsas att de skaffar sig en egen bild av leverantörerna och produktionen vilket kan generera information om vad som ska förbättras utifrån deras hållbarhetsarbete. Därmed skapas möjligheten för företagen att själva säkerställa att riktlinjerna inom CSR uppfylls. Eftersom 2021 var ett utmanande år på grund av coronapandemin beskriver Företag D att de inte kunde genomföra några besök hos befintliga som nya leverantörer. För att fortsatt kunna göra uppföljningar påpekar de att

de arbetade med en digital enkät som leverantörerna istället fick besvara som var kopplad till den miljömässiga hållbarheten i produktionen. Företaget belyser även att de anser att det finns en risk med att resor och uppföljningsbesök inte har kunnat genomföras som planerats. I detta fall kan det tolkas som att Företag D eventuellt inte fick den rätta informationen kring vad som skedde i produktionerna under pandemin och därav inte kunde säkerställa om hållbarhetskriterierna uppfylldes. Samtidigt påpekar Lévesque et al. (2018) vikten av att besöka leverantörerna där de konstaterar att den sociala dialogen inom CSR och arbetarnas rättigheter är sammankopplade eftersom den sociala dialogen tillkommer när företag närvarar på produktionen. Detta visar vikten av att företag genomför leverantörsbesök för att kunna få fram rätt resultat och därefter kunna veta vad som behövs arbetas mer med i produktionen för att kontinuerligt förbättra den sociala- och miljömässiga hållbarheten.

Leverantörsövervakning är någonting som flera företag beskriver att de arbetar med för att säkerställa att leverantörerna följer kraven kring den sociala och miljömässiga hållbarheten på produktionsplatserna, där ett företag beskriver följande:

Sustainability Developers at our Production Offices monitor compliance with [Företag C's] Sustainability Commitment in three steps: 1) identify non-conformances, 2) initiate improvement measures, and 3) support the work of improvement. Another important task is to coordinate and cooperate with the purchasing organization to ensure production at factories that live up to our requirements. (Företag C)

Följaktligen arbetar Företag C med leverantörsövervakning i tre steg med hjälp av deras hållbarhetsutvecklare för att garantera att arbetarna i produktionen förses med en god arbetsmiljö både utifrån de sociala men även de miljömässiga kriterierna. Leverantörsövervakning beskrivs av Zimmer et al. (2016) som en process där företag utvärderar och analyserar leverantörerna med syftet att säkerställa att leverantörerna följer de krav på efterlevnad samt att prestationen kring arbetet kontinuerligt förbättras i samband med CSR. Det går således att utläsa att leverantörsövervakningen går hand i hand med leverantörsbesöken som företagen gör, eftersom övervakningen genomförs i samband med besöken, för att säkerställa att hållbarhetskriterier uppfylls. Utifrån citatet och teorin (Zimmer et al., 2016) går det också att tyda att företagen genom besöken kan förebygga de problem som kan komma att uppstå i produktionen. Samtidigt beskriver vissa företag att de tar hjälp av tredjepartsrevisioner för att övervaka leverantörerna, där Företag B förklarar att de arbetar

med revisionerna i syfte att just övervaka och granska de leverantörer som kommer och går eller som används mer sällan. Grosvold et al. (2014) menar på att arbeta med tredjepartsrevisioner är en effektiv metod för att säkerställa en god arbetsmiljö och hälsa för arbetarna i produktionen. Genom att ta hjälp av tredjepartsrevisioner i samband med övervakningen kan det därmed påvisas att processen effektiviseras eftersom företagen kan ägna sig åt andra saker som främjar CSR inom produktionen. Däremot menar Adamkiewicz et al. (2022) på att tredjepartsrevisionerna ofta används i samband med greenwashing i syfte att locka till sig intressenter, för att framstå som mer hållbara än vad de faktiskt är, vilket ofta sker på grund av att det saknas ansvarsskyldighet. Således kan tredjepartsrevisionerna anses som en fördel i syfte att övervaka sin produktion samt att det kan ge bra indikationer till intressenterna på att man uppfattas som ett hållbart företag samtidigt som det kan ifrågasättas om användningen faktiskt grundar sig i bra intentioner i att förbättra förhållandena hos arbetarna i fabrikena.

Övervakningen av leverantörer görs ofta i samband med leverantörsutvärderingar som flera av företagen beskriver att de arbetar med, där Zimmer et al. (2016) belyser att syftet med leverantörsutvärdering är att mäta leverantörernas prestationer för att garantera att förbättringsarbeten görs. Författarna beskriver även att genom de övervakningar som sker i samband med leverantörsutvärderingar kan företagen se vilka leverantörer som inte presterar utefter de mål och kriterier som företaget arbetar efter och därefter avsluta partnerskapet med leverantören. För att säkerställa att leverantörerna presterar utifrån social- och miljömässig hållbarhet förklarar ett av företagen följande:

An integrated supplier evaluation is being done on an annual basis. Code of Conduct performance is measured alongside quality, business and environmental criteria. (Företag F)

Citatet belyser att företagen mäter leverantörernas prestationer utifrån deras uppförandekod. Företag F förklarar även att de godkända fabrikena kontrolleras utifrån utvärderingsverktyget under samarbetets gång för att säkerställa att de upprätthåller standarden och prestationen av miljöpåverkan. Zimmer et al. (2016) påpekar att det således kan fastställas att företag utifrån övervakningen kan se vilka leverantörer som är värda att fortsätta samarbetet med och vilka som inte bidrar till företagets mål. Genom att göra leverantörsutvärderingar framgår det att företagen kan säkerställa att leverantörerna uppfyller företagets krav om hållbarhet och på så sätt kan företagen effektivare arbeta för att hela

försörjningskedjan ska bli hållbar. Företag F belönar därefter de leverantörer som gör bra ifrån sig genom att de köper in större volymer produkter där Företag B förklarar likaså att de mäter Tier 1 leverantörernas prestationer i syfte att belöna de leverantörer som visar på bra prestation inom social- och miljömässig hållbarhet. Genom att belöna de leverantörer som gör bra ifrån sig kan det resultera i att leverantörerna blir allt mer motiverade till att fortsätta arbeta efter hållbarhetskriterierna eftersom det inte bara gynnar företagen, utan även leverantörerna själva. Samtidigt beskriver Dobos och Éltető (2023) att samarbetet mellan företagen och leverantörerna ofta är korta vilket resulterar i att de enkelt kan byta ut leverantören om de inte uppfyller kraven. Detta belyser författarna som ett problem eftersom det leder till att företagen inte kan arbeta långsiktigt med att förbättra arbetsvillkoren för de anställda hos leverantörerna. Därmed går det att utläsa att företagen inte har arbetarnas arbetsförhållanden som främsta intresse utan att endast på att producera på ett så ekonomiskt lönsamt sätt som möjligt.

Även Företag A belyser att de arbetar med årliga leverantörsutvärderingar för att säkerställa att leverantörerna arbetar mot samt utvecklas inom de områden som de internt anser vara viktiga. Innan utvärderingen genomförs beskriver Företag A att de gör riskbedömningar på varje enskild leverantör.

The risk assessment is done on a production country level as well as on an individual level per supplier. Following the assessment we create a production plan based on the risks and opportunities identified. As a summary at the end of the year we also perform a supplier evaluation. (Företag A)

Utifrån citatet kan det tyda på att företaget arbetar med riskhantering för att förebygga eventuella risker och identifiera möjligheter i syfte att säkra de anställdas rättigheter i produktionen. Wieland och Wallenburg (2012) belyser att syftet med riskhantering är att minska på störningar inom försörjningskedjan för att förbättra företagets prestationer inom hållbarhet genom att företagen utför olika åtgärder och riskbedömningar. Genom att använda sig av riskhantering kan det därmed påvisas att företagen är beredda på vad för åtgärder som ska göras om en situation eller en händelse uppstår. I citatet kan det utläsas att Företag A i slutet av året gör en utvärdering av arbetet med riskhanteringen vilket kan hävdas ge ett resultat på vad som fungerar och inte i arbetet med att förebygga risker inom produktionen. Även Företag F beskriver att de arbetar med riskhantering inom produktionerna där deras

riskhantering grundar sig i CSR där de likt Företag A arbetar med olika verktyg som utvärdering för att kartlägga riskerna hos de enskilda fabrikerna. När ett problem eller en risk identifieras i produktionen beskriver Företag F att de tillsammans arbetar med sina leverantörer för åtgärda och hantera dem på ett lämpligt och ansvarsfullt sätt för att säkerställa att problemet åtgärdas. Samtidigt beskriver Hallikas et al. (2020) att med hjälp av riskhantering ökar chansen att risker kring bristande efterlevnad samt risker som tar skada på företagets ekonomi minimeras. Företag C belyser även risken med att de inte äger några egna fabriker och därav påpekar de att de arbetar ständigt med riskhanteringen inom fabrikerna för att garantera att arbetarnas rättigheter inte tar skada. Detta konstateras även av Hultman och Elg (2018) som förklarar att CSR kan vara extra svårt att hantera när företag inte äger egna fabriker. Det kan därmed utläsas som en stor utmaning för företagen eftersom de inte har en direkt kontroll över produktionen och därav påvisas det som största vikt att företagen implementerar olika metoder för hur de ska samarbeta på bästa sätt med leverantörerna.

4.3 Hur är arbetsförhållandena för arbetarna i fabrikerna?

Hållbarhetsmetoder är en viktig del för att förse arbetarna i produktionen med en säker arbetsplats, både socialt- och miljömässigt (Hallikas et al., 2020). Alla de analyserade företagen beskriver att de arbetar för att förbättra den sociala hållbarheten tillsammans med sina leverantörer med hjälp av olika hållbarhetsmetoder. Ett av företagen beskriver exempelvis följande:

Human rights [...] is the ongoing process we use to identify, prevent, mitigate and remedy potential and actual negative impact on people and their human rights. [...] Everyone should expect decent, meaningful jobs with fair compensation and benefits in safe, secure workplaces free from discrimination, with the right to freedom of association. (Företag E)

Företag E påpekar att de tillsammans med sina leverantörer arbetar med en process för att garantera den sociala hållbarheten för de anställda där de övervakar sina produktioner genom att identifiera eventuella problem som kan komma att uppstå samt arbetar med hur de kan förebygga och åtgärda dessa problem. Utifrån citatet kan det även tyda på att företag nuförtiden är mer medvetna om hur de ska arbeta för att uppfylla de mänskliga rättigheterna för arbetare i produktionen. Samtidigt menar Ruiz-Real et al. (2019) på att företag kan stärka sin varumärkesimage och differentiera sig gentemot andra om de anammar ett socialt ansvarsfullt initiativ. På så sätt belyses vikten av att arbeta med social hållbarhet för att

företag ska kunna stärka sitt varumärke. Däremot påpekar Tahniyath och Said (2023) att många företag tar ett socialt initiativ endast i syfte att få sig själva att se bra ut gentemot konkurrenterna och på så sätt generera en ekonomisk vinst.

Även Företag F förklarar att de liksom Företag E arbetar utefter en policy om mänskliga rättigheter som bland annat inkluderar nolltolerans mot sexuella trakasserier och sexuellt könsbaserat våld.

Training on issues related to labor conditions and human rights is provided on a regular basis for suppliers and factories we cooperate with. [...] Such training is facilitated and executed by [Företag F's] CSR representatives [...]. (Företag F)

Utifrån citatet går det att utläsa att genom att utbilda sina anställda med hjälp av företags representanter inom CSR ges leverantörerna kunskaper kring hur de ska arbeta på ett bättre sätt för att garantera arbetarna att mänskliga rättigheter efterföljs och därmed en god hälsa som kan ge företag stora fördelar i sitt hållbarhetsarbete. Däremot anser Företag C att de upplevt att det största problemet de haft i sina produktionsfabriker har varit att upprätthålla en bra arbetsmiljö och mänskliga rättigheter eftersom de inte äger några egna fabriker. West (2023) belyser fast fashion-branschens komplexitet, där författaren förklarar att outsourcade leverantörskedjor oftast skapar brist på transparens samt svårigheten att tillhandahålla korrekta mätningar. Utifrån vad West (2023) konstaterar, samt att Företag C beskriver hållbarheten i produktionen som deras största utmaning, tyder det på att företaget är medvetna om sina brister eftersom de inte äger några egna fabriker och att det därav kan tillkomma en avsaknad på korrekta mätningar och transparens från leverantörerna. I och med att Företag C upplever det svårt att upprätthålla hållbarheten i produktionerna och att Ruiz-Real et al. (2019) beskriver vikten av att anamma ett socialt initiativ för att stärka företagets varumärkesimage, kan det således påvisas att företagen behöver testa nya tillvägagångssätt som hjälper till i arbetet mot en hållbarare verksamhet.

Att arbeta nära leverantörerna är något som Hultman och Elg (2018) anser som en positiv faktor då de menar på att arbeta med närvaro och etablering av inköpskontor på en lokal nivå är en viktig del för att säkerställa CSR. Flera av de analyserade företagen beskriver att de försöker arbeta nära sina leverantörer med kontinuerliga dialoger där ett företag förklarar:

Our local presence in these markets enables us to cooperate on improvements with our suppliers and their factories, both on the ground and on-site. [...] It also allows us to be onsite in the factories on a frequent basis, and to have direct dialogue with people involved in production, from management to workers. (Företag F)

Genom att kontinuerligt besöka sina leverantörer och föra dialoger med de som faktiskt arbetar inom produktionen kan det utifrån citatet tydas att företagen får ut mer realistisk information om vad som verkligen händer och hur det är att arbeta på produktionen. På så sätt resulterar det i att företag enklare kan identifiera om ett problem är på väg och därav kunna förhindra det i tid. Företag E beskriver likaså att de med hjälp av sin policy arbetar för att förbättra relationen med leverantörerna genom att kontinuerligt föra en dialog för att övervaka och kommunicera processens utveckling kring hållbarhetsarbetet. Samtidigt påpekar Lévesque et al. (2018) vikten av att företagen själva måste engagera sig i produktionsföretagen och föra en dialog med de lokala representanterna från produktionen för att den sociala aspekten inom CSR ska uppfyllas. Författarna Hultman och Elg (2018) beskriver även vikten av att en ömsesidig relation krävs för att samarbetet mellan företag och leverantörerna ska uppfylla transparens samt för att tillsammans genomdriva långsiktiga förändringar.

Utifrån citatet av Företag F och de nämnda teorierna ovan kan det därmed påvisas att genom att föra en dialog med leverantörerna och arbetarna i produktionen kan det tyda på att det skapas en känsla av att företagen bryr sig om arbetarnas åsikter och hur deras arbetsdagar ser ut. Det kan i sin tur resultera i att leverantören och dess anställda känner sig mer involverade i de beslut som företagen tar som rör arbetarna i produktionen. Däremot, som Hultman och Elg (2018) beskriver, behöver det finnas en ömsesidig vilja från likaså leverantörerna som företagen för att en kontinuerlig dialog och ett bra samarbete ska kunna ske. Detta är någonting som inte beskrivs i någon av de analyserade företagens hållbarhetsrapporter eftersom rapporterna enbart är baserade på företagets perspektiv av samarbetet och inte utifrån leverantörens perspektiv. Detta konstateras även av Dobos och Éltető (2023) som påpekar att det finns bristande information kring vilka organisationer som har verifierat det som står i hållbarhetsrapporterna. Det leder till att rapporterna riskerar att bli ensidiga, där perspektiv från andra organisationer i försörjningskedjan hade skapat ökad transparens.

Brewer (2019) konstaterar att lagkraven kring de mänskliga rättigheterna inom modebranschen är begränsade vilket författaren påpekar som en uppmuntran för företag inom fast fashion-branschen att kunna ignorera rättigheterna. Detta motbevisas av ett av företagen som beskriver:

In line with the [...] code of conduct and local legislation, our suppliers pay at least the country's statutory minimum wage to their employees. [...] With help from our colleagues at our global offices our suppliers have started to calculate the living wage in each region where their production units are located. (Företag A)

Företag A menar på att de är medvetna om arbetarnas ekonomiska situation i fabrikerna och försöker kontinuerligt arbeta i enhet med leverantörerna genom sin uppförandekod för att kunna garantera en bättre lön till de anställda. Detta är något som företaget beskriver att de började arbeta mer med under år 2022 och därav kan det utläsas att de tidigare inte tagit hänsyn till att förbättra lönerna. Citatet belyser även att företaget betalar ut en lön som når lagkraven, men frågan är om lönen som arbetarna får är tillräcklig för att de ska kunna försörja sig. Därmed kan det tolkas som att Brewers (2019) teori om att företag inom fast fashion-branschen väljer att maximera vinsten genom att inte betala ut rättvisa löner till arbetarna i produktionen kan stämma. Däremot är det något som alla företag beskriver att de under de senare åren påbörjat att arbeta med i samband med utvecklingen av CSR där de låga lönerna börjat belysas allt mer genom att företagen börjat implementera tillvägagångssätt för att lönerna ska höjas. Samtidigt konstaterar Dobos och Éltető (2023) att företag inom fast-fashion branschen vill skapa en illusion av hållbarhet eftersom varumärkets rykte anses som en viktig aspekt för framgång medan företagen arbetar med ekonomiskt lönsamma metoder. Därav kan det tyda på att företagen beskriver att de börjat implementera tillvägagångssätt för att säkerställa de anställdas löner enbart för att framstå som att de tar hänsyn till den sociala hållbarheten i syfte att stärka varumärkets rykte.

Företag B beskriver att de arbetar med att säkerställa en ekonomisk hållbarhet samt förbättra den sociala hållbarheten för de anställda genom att arbeta med bristande efterlevnad. De vanligaste utmaningarna som Företag B arbetar med handlar om medarbetarnas löner och arbetstider.

The lower the wage, the more pressure workers feel to work more hours in order to support themselves and their families. More overtime hours come with an increased risk of accidents and occupational injury. Fatigue from overwork also leads to other health and wellbeing concerns such as heart disease and increased absenteeism, along with decreased productivity and quality. (Företag B)

Det kan utläsas att anledningen till att arbetarna känner att de behöver arbeta fler timmar är på grund av att de inte klarar sig ekonomiskt. Arbetarna har liksom alla människor ett hem och eventuellt en familj att försörja för att kunna överleva vardagen. För att ta an dessa utmaningar och förhindra att efterlevnadsproblemen uppstår beskriver Företag B att de använder sig av självutvärderingar där ansvaret och ägandet flyttas över till leverantören för att bedöma och därefter förbättra situationerna inom produktionen och för att förebygga dålig social- och miljömässig hållbarhet. Däremot påpekar Tang et al. (2016) och Dobos och Éltető (2023) motsatsen, att företagen inte enbart kan lägga allt ansvar på sina leverantörer i samband med att förbättra företagets hållbarhetsarbete eftersom det krävs att företagen internt även arbetar med hållbarheten i produktionen. Därmed kan det utifrån teorierna påvisas att företagets beskrivning av sitt arbetssätt, om att flytta över ägandet till leverantörerna, inte kommer resultera i att företagets hållbarhetsarbete förbättras. Företag C beskriver däremot att de har sett att deras arbete om bättre löner för de anställda i produktionen har skapat positiva förändringar där anställda på en av produktionsplatserna numera får fulla löneutbetalningar varje månad till skillnad från tidigare där leverantören behöll en stor del av lönen. Genom att ge ut fulla löner till de anställda kan arbetarna säkra sin ekonomiska situation och inte känna press över att de är tvungna att arbeta längre dagar. Detta resulterar även i att de anställdas hälsa och välmående kan påverkas på ett positivt sätt.

4.4 Hur är arbetsmiljön för arbetarna i fabrikerna?

Tang et al. (2016) påpekar vikten av att ansvaret att förbättra klädföretagets hållbarhetsarbete inte endast ligger på leverantörerna. De menar att det är av största vikt att företagen själva också arbetar med förbättringar av den interna verksamheten för att exempelvis kunna minimera och förebygga de arbetsmiljöskador arbetarna kan råka ut för. Företag F beskriver att de arbetar och genomför egna inspektioner för att kunna identifiera problem inom hälsa och säkerhet.

Audits and inspections are key measures to identify hazards as well as verifying that improvements on identified issues have been completed where necessary. (Företag F)

Genom att de identifierar farorna kan företaget arbeta med att säkerställa och förebygga risker för att kunna minimera problem inom hälsa och säkerhet på arbetsplatsen. Företag B påpekar likaså att de arbetar med bristande efterlevnad i syfte att förbättra den sociala- och miljömässiga hållbarheten i leveranskedjan. De påpekar att av den analys de genomfört består 57% av bristerna inom hälsa, säkerhet och hygien. Därmed kan företag i enlighet med vad Battaglia et al. (2014) förklarar, att det är bevisat att utbildningar som används för att förebygga risker för arbetarnas hälsa och säkerhet genererar i positiva effekter, visar vikten av att arbeta med identifiering av faror i samband med arbetsmiljö. Företag B beskriver även att de arbetar med att säkerställa att osäkra brand- och säkerhetsmetoder inte ska komma att påverka säkerheten och arbetsmiljön på produktionen.

Sometimes the work environment is not safe, perhaps due to deficient fire/electrical systems or building standards, but also blocked exits. [...] Workers may not understand the importance of this, which is why there must be a strong occupational health and safety management system in place. (Företag B)

För att förbättra situationen påpekar de att det krävs att arbetarna i produktionerna får en bättre förståelse av vikten av att följa sina rutiner och säkerhetsinstruktioner. Genom att arbetarna får en större förståelse och kunskap om sin säkerhet på arbetsplatsen kan det utläsas att risker inom arbetsmiljön kan minimeras. Jutidamrongphan et al. (2021) pekar på vikten av att återförsäljaren och leverantören samarbetar för att kunna säkerställa att rätt arbetsmiljö förekommer och således kan det utifrån dem och Tang et al. (2016) påvisas att både Företag F och Företag B arbetar tillsammans med leverantörerna för att kunna förbättra och förebygga arbetarnas arbetsmiljö. Därmed tyder det på att företagen är medvetna om att leverantörerna inte ensamt bär ansvar och att de måste vara närvarande för att arbetarnas arbetsmiljö och säkerhet ska kunna garanteras. Dock går det att ifrågasätta huruvida företagens intentioner är att hjälpa arbetarna eller för att få sitt varumärke att se bättre ut.

Lee (2017) beskriver de konsekvenser fast fashion-branschen har på miljön i form av användningen av farliga kemikalier och dess negativa påverkan på närliggande vattendrag.

Tillsammans med sina leverantörer arbetar Företag A för att effektivisera vattenanvändningen och hanteringen av oönskade kemikalier.

We continuously collect and review chemical inventory lists and Safety Data Sheets (SDS) which helps us increase control of the chemicals used by our suppliers in production. Additionally, more on-site chemical audits have been conducted in 2022 to help improve suppliers' chemical management performance. (Företag A)

De konstaterar att kemikalierna tillkommer genom avfall från produktionen och därav är det av största vikt att hanteringen av avfall utförs på rätt sätt. Företag A beskriver även att riskbedömningar av produktens material och kvalitetskontroller utförs kontinuerligt för att säkerställa en hållbar arbetsplats samt de anställdas fysiska hälsa. Under år 2022 har företaget ökat sina kontroller av kemikalier där de tillsammans med sina leverantörer använder sig av säkerhetsdata i samband med att kontrollera de kemikalier som används och förutse farliga kemikalier som kan ersättas med säkrare alternativ. Lee (2017) påpekar hur användandet av farliga medel och kemikalier inom produktionen måste minskas eftersom det är en farlig miljö för människor att vistas inom och kan leda till allvarliga konsekvenser på hud, ögon och till och med framkalla cancer. På så sätt kan det hävdas att genom att kontinuerligt arbeta med riskbedömningar kan det följaktligen leda till att farliga medel kan minskas och de anställdas hälsa kan skyddas vilket kan påvisas ske hos företagen. Däremot är arbetet med minskningen av de farliga kemikalierna något som på senare år påbörjats. Detta bevisar att det följaktligen är en relativt ny åtgärd och att arbetare som arbetat på produktionerna under en längre period riskerats att ha blivit utsatta för de farliga kemikalierna. Dobos och Éltető (2023) konstaterar även att företagen inom fast fashion-branschen byter leverantörer med korta mellanrum, vilket säger emot företagen som påpekar att de arbetar med ständiga förbättringar genom att förbättra villkoren hos de anställda och uppfylla en bra arbetsmiljö. Vad som kan utläsas av citatet av Företag A är att företagen idag är medvetna och beskriver att de försöker arbeta i syfte att säkerställa en bra arbetsmiljö för sina anställda i produktionen, samtidigt som Dobos och Éltető (2023) visar på att det inte går att säkerställa hållbarheten i produktionerna så länge företagen fortsätter att byta ut leverantörerna emellanåt.

Tang et al. (2016) belyser vikten av att se till att produkten är designad och utformad med material som inte innehåller farliga kemikalier där Företag E beskriver att de arbetar med ett

helhetsgrepp för att förbättra materialbearbetningen med de processer för färgning, tryck och tvätt som använder vatten, kemikalier och energi.

Processes such as washing, dyeing and printing use energy, chemicals and water. We're taking a holistic approach to improving our materials processing, collaborating to reduce impact at scale while contributing to our environmental goals. We want to see fully aligned industry tools for measuring the impact of production processes and scaling less impactful alternatives. (Företag E)

Företag E beskriver även att de som ett ledande företag i branschen måste föregå med gott exempel gällande goda hälso- och säkerhetskrav för att kunna påverka branschen i en positiv riktning. För att minska användandet av kemikalier arbetar Företag F med ett utvärderingsverktyg som hjälper till att kartlägga farliga kemikalier i avseende till hantering, screening och hur man ska hantera dem i leveranskedjan.

100% of our products are assessed for health and safety. It covers not only the use of chemicals in products or production, but also the design of children's products. To us safe products means all products that are placed in stores are assessed and have passed applicable chemical & safety tests. (Företag F)

Med hjälp av verktyget kan de utvärdera leverantörernas miljöprestationer för att säkerställa att de upprätthåller miljömässiga standarder. De beskriver att de aktivt arbetar med sina leverantörer för att hela tiden förbättra systemet vilket de påpekar leder till att företaget har en nära och tät dialog med leverantörerna. Därmed kan det tyda på att företaget säkerställer att efterlevnaden och förebyggandet faktiskt fungerar genom både dialoger och genom övervakning av processen. Detta stöds av Zimmer et al. (2016) som framför vikten att använda leverantörsutvärderingar kan säkerställa att förbättringsarbeten görs och således kan det tolkas som att företagen arbetar för att förbättra arbetsmiljön hos arbetarna inom produktionen.

Företag B arbetar även med en vattenstrategi där målet är att se till att rent vatten används i samband med produktionen och att inga kemikalier förekommer.

We have taken specific actions to address both the quantity and the quality of the water that flows through our supply chain so that we can be water efficient, reduce the risk of water scarcity in areas connected to our operations, safeguard the environment and human health, and together with business partners provide access to water and sanitation in factories and nearby communities. (Företag B)

Syftet med strategin är att värna om medarbetarnas hälsa på produktionerna och att tillsammans med sina leverantörer säkerställa att det finns tillgång till vatten och sanitet i fabrikena. Där Brewer (2019) förklarar att fast fashion-branschens vattenavfall och avloppsvatten ofta innehåller höga halter av farliga kemikalier och färgämnen. Författaren påpekar även att det är av yttersta vikt att vidta åtgärder för att minska och hantera utsläppen. Således kan Företag B, med hjälp av deras strategi, säkra att avloppsvattnet är rent och på så sätt garantera goda arbetsförhållanden utifrån att erhålla en god och säker arbetsmiljö utan farliga ämnen. Även Företag F arbetar tillsammans med sina leverantörer med att effektivisera vattenanvändningen av sötvatten i tillverkningsprocessen, där de kartlägger de risker som kan uppstå i samband med vattenanvändningen för att kunna identifiera de leverantörer med intensiv vattenanvändning och de områden med hög vattenbrist.

We require our suppliers to treat wastewater before discharging it back into the environment or reusing it. If there is no public treatment facility available, they are required to install a treatment system on-site. [...] Meeting these values and/or the local legal values (whichever is more stringent in each case), a facility can be considered 'In Compliance' with the guidelines. (Företag F)

Företag F beskriver att detta görs genom att säkerställa en handlingsplan till leverantörerna som inkluderar bland annat identifiering och spårning av anläggningens vattenkällor, identifiera de processer som är mest vattenkrävande samt säkerställa att leverantörerna har tillgång till strategier för att minska konsumtionen av färskvatten. Under deras fabriksbedömningar kontrollerar de prestationen i produktionerna för att säkerställa att standarder kring vattenanvändning och avloppsrening uppfylls. Företagen beskriver även att de aktivt arbetar med både tredjepartsorganisationer som med interna verktyg för att kunna säkerställa och förebygga att arbetarnas hälsa inte kommer till skada genom att minimera riskerna inom produktionen. Adamkiewicz et al. (2022) förklarar dock att klädföretagen ofta kan använda tredjepartsorganisationer som lockbete för att få sitt varumärke att framstå som

mer hållbart. Samtidigt beskriver Lee (2017) att det är nödvändigt att återförsäljare och leverantörer är medvetna om konsekvenserna och måste anta åtgärder för att förhindra att både miljö och människor kommer till skada. Utifrån citatet av Företag F och teorierna (Adamkiewicz et al., 2022 och Lee, 2017) framkommer det att företagen är medvetna om de konsekvenser kemikalieanvändandet har på människors hälsa samt hur viktigt det är att upprätthålla en bra arbetsmiljö. Däremot går det att ifrågasätta företagens intentioner i hur de samarbetar med leverantörerna för att säkerställa att riktlinjer inom CSR uppfylls för de anställda i produktionen.

5. Diskussion

I dagens samhälle där vi lever bortom jordens resurser framkommer det i analysen att klädföretag inom fast fashion-branschen aktivt arbetar för att minska sin miljöpåverkan och förbättra sitt hållbarhetsarbete i linje med CSR-kriterierna. Klädföretagen beskriver att de arbetar med hållbarhetsmetoder för att säkerställa att deras leverantörer har och arbetar med liknande hållbarhetskriterier innan de ingår ett samarbete. I samband med partnerskapet redogör analysen att företagen kräver att leverantörerna ska teckna deras uppförandekod för att säkerställa att CSR-kriterierna uppfylls i produktionen. Genom uppförandekoden gör företagen olika uppföljningar såsom egna leverantörsbesök, tredjepartsrevisioner och digitala enkäter. I analysen påstås det även att uppförandekoder minskar risker för leverantörsproblem samt att det anses vara en nyckelåtgärd för att säkerställa att grundläggande mänskliga rättigheter stöds i produktionen. Det belyses att koderna å ena sidan kan vara svåra att övervaka och därför använder företagen sig av tredjepartsrevisioner som gör besök åt dem i samband med övervakningen. Däremot kan det ge intryck av att företagen eventuellt inte får den rätta informationen från tredjepartsrevisionerna om vad som sker i produktionen. Detta kan således leda till att företagen litar på att leverantörerna uppfyller kraven om CSR medan det egentligen kan finnas brister som inte upptäcks.

Å andra sidan framställer analysen att klädföretagen är medvetna om de brister som finns i samband med att använda sig av tredjepartsrevisioner, men att de använder revisionerna i syfte att locka fler intressenter för att framstå som mer hållbara än vad de egentligen är. Där den egentliga intentionen förmodligen är att enbart maximera vinsten utan att ta hänsyn till om arbetarnas förhållanden uppfyller de ställda CSR-kraven. Den tidigare forskningen (Hallikas et al., 2020) påpekar samtidigt att genom att inkludera hållbarhetskriterier i samarbetet mellan företagen och leverantörerna skapas möjligheten att förbättra klädföretagens hållbarhetsarbete. Samtidigt beskriver analysen komplexiteten med globala och outsourcade försörjningskedjor vilket ofta leder till brist på transparens, vilket påpekas leda till att användandet av greenwashing ökar i syfte att stärka sitt varumärke. Det framkommer att företagen måste samarbeta och föregå med gott exempel för att kunna säkerställa transparens, samtidigt som dialoger med myndigheter måste implementeras för att branschen ska kunna breddas och få en gemensam standard. Följaktligen påvisas det i analysen att arbeta med egna leverantörsbesök anses vara den främsta metoden för att

säkerställa att företagen tillhandahåller rätt information för att utveckla deras hållbarhetsarbete och minska risken för greenwashing.

För att säkerställa att kriterierna inom CSR uppfylls hävdar klädföretagen att de tillsammans med sina leverantörer arbetar genom att utbilda dem inom mänskliga rättigheter som avser bland annat arbetarnas löner och säkerhet på arbetsplatsen. Analysen belyser vikten av vad utbildningarna genererar där det påstås att det är ett säkert sätt för att den sociala- och miljömässiga hållbarheten inom CSR ska kunna uppfyllas. Däremot framkommer det att klädföretagen enkelt och ofta byter ut sina leverantörer vilket därigenom kan ifrågasätta om utbildningarna faktiskt genomförs eller om företagen endast påstår sig använda dem för att framställa sig som bättre utåt. Samtidigt anser företagen att de idag är medvetna om arbetarnas ekonomiska situation där de kontinuerligt arbetar tillsammans med sina leverantörer för att komma på nya arbetssätt för att förbättra situationen. Däremot belyser den tidigare forskningen (Khan & Rodrigues, 2015) att klädföretag som belägger sin produktion i låginkomstländer använder CSR i syfte att stärka och få sitt varumärke att framstå som hållbart samtidigt som avsikten endast är att skapa en bättre ekonomisk vinning än en mer hållbar verksamhet. Därtill beskriver analysen att företag inom fast fashion-branschen ofta väljer att maximera vinsten genom att betala ut minimilöner till de anställda i produktionen vilket kan resultera i att klädföretagen anses använda sig av greenwashing.

Genom att arbeta med ett helhetsgrepp i olika processer och uppföljningar som riskhantering och kvalitetskontroller kan företagen tillsammans med sina leverantörer säkerställa rent vatten, säkra kemikalier och bra säkerhetsrutiner. Analysen belyser vikten att användandet av farliga kemikalier och orent vatten kan resultera i livshotande skador på arbetarnas hälsa. Utbildningar påpekas i analysen som en viktig faktor för att kunna öka kunskapen och förståelsen hos leverantörerna och arbetarna. Detta kan resultera i att arbetarna i produktionen får kunskap om vilka konsekvenser det har på deras hälsa vilket den tidigare forskningen (McKinnon et al., 2015) påpekar som viktig för att företagen ska kunna ta ett socialt ansvar. Forskningen (McKinnon et al., 2015) beskriver även att företagen måste vidta åtgärder för att främja en bra arbetsmiljö och en rättvis behandling av medarbetare för att se till att CSR uppfylls, vilket utbildningarna utifrån analysen kan tolkas göra. Däremot går det återigen att ifrågasätta om utbildningarna faktiskt genomförs eller om det är en form av greenwashing.

Analysen redogör att klädföretagen belönar de leverantörer som presterar bra utifrån uppförandekoden som mäts i samband med leverantörsutvärderingen. Genom att konsumenterna efterfrågar mer hållbara val kommer således de leverantörer som presterar bra att belönas. Belöningen utförs genom att företagen gör fler beställningar med större volymer vilket således kan anses resultera i ökad försäljning hos leverantören. Detta kan tyda på att leverantörerna kan bli mer motiverade till att fortsätta arbeta med hållbarhet eftersom det gynnar dem själva och inte enbart klädföretagen. Det kan följaktligen leda till att det säljs mer av hållbara produkter vilket i sin tur kan medföra att de företag som inte uppfyller kraven som företagen ställer utifrån CSR riskerar att bli av med partnerskapet och därmed förlora försäljning. Den tidigare forskningen (Kumar et al., 2014) belyser vikten av att välja rätt leverantör eftersom det således kan säkerställas att hållbara metoder inom CSR kan efterföljas vilket belöningen av leverantörerna kan resultera i. Samtidigt framkommer det att klädföretagen ofta byter ut sina leverantörer till följd av hög konkurrens, vilket kan tyda på att många av leverantörerna följaktligen inte uppfyller de krav som företagen ställer. På lång sikt kan företagen därmed inte säkerställa arbetarnas arbetsförhållanden i samband med de samarbeten de har med sina leverantörer. Det går då att ifrågasätta om belöning verkligen är en fungerande metod att arbeta med eftersom det motsätter de korta leverantörskontrakten som branschen beskrivits ha, samtidigt som företagen inte beskriver hur många av deras leverantörer som faktiskt belönas.

Trots att företagen genomgången beskriver i sina hållbarhetsrapporter hur de arbetar för att säkerställa att riktlinjer inom CSR efterföljs hos arbetarna i produktion riktar den tidigare forskningen (Khan & Rodrigues, 2015) kritik mot företagen. Företagen hävdar att deras produkter är hållbart och etiskt producerade men där forskningen menar på att de inte tar hänsyn till arbetarnas rättigheter genom att belägga produktionen i länder där den sociala hållbarheten sällan uppfylls. Utifrån analysen framkommer det att företagen använder sig av greenwashing för att framstå som ett bättre och mer hållbart företag eftersom konsumenter föredrar företag som anammar social- och miljömässig hållbarhet. Det framkommer att hållbarhetsrapporter betraktas vara svåra att säkerställa om det som beskrivs stämmer överens med verkligheten. Analysen visar på att greenwashing är vanligt förekommande i fast fashion-branschen och i och med att det inte går att säkerställa om innehållet i rapporterna stämmer kan det därmed anses att företagen använder sig av greenwashing för att framställa sig som bättre genom att marknadsföra sig som mer hållbara.

Utifrån analysen och diskussionen påvisas det följaktligen att klädföretagen är medvetna om hur de ska arbeta genom olika processer för att kunna garantera att riktlinjer inom CSR stöds i produktionen. Därmed kan det tolkas som att arbetarnas hälsa och de grundläggande mänskliga rättigheterna kan uppfyllas genom de samarbeten företagen har med leverantörerna. Den tidigare forskningen (Hajmohammad & Vachon, 2016) påpekar dock att branschen inte kan anses som hållbar eftersom forskningen visar på stora brister inom både den sociala och miljömässiga hållbarheten. De deltagande företagen beskriver alla att de arbetat med hållbarhet under många år och därmed kan det ifrågasättas om de tillvägagångssätt företagen beskriver, att de arbetar tillsammans med sina leverantörer, verkligen hjälper deras arbete mot en hållbar framtid?

6. Slutsats och vidare forskning

Syftet med studien är att undersöka och skapa förståelse för hur företag inom fast fashion-branschen arbetar tillsammans med sina leverantörer för att säkerställa att CSR uppfylls hos arbetarna inom produktionen. Resultatet av studien visar på att klädföretag samarbetar med sina leverantörer på olika sätt för att säkerställa att riktlinjer inom CSR uppfylls. Samarbetet sker delvis genom att företagen använder sig av hållbarhetsmetoder för att garantera att leverantörerna delar samma syn på hållbarhet genom att de måste teckna en uppförandekod. Uppförandekoden är grunden i företagets hållbarhetsarbete med leverantörerna där de utifrån koden gör besök, uppföljningar, övervakningar och utvärderingar av prestationer i produktionen. Samarbetet genererar att företagen har utbildningar med leverantörerna och deras arbetare för att kunna säkerställa att sociala- och miljömässiga aspekter uppfylls i enlighet med CSR. Där framförallt arbetet med löner, säkerhet och farliga kemikalier framställs som centrala. Däremot kan det ifrågasättas om företagen verkligen arbetar med det som beskrivs i hållbarhetsrapporterna eller om de använder sig av greenwashing. Med detta i åtanke rekommenderar vi att vidare forskning inom ämnet bör göras för att undersöka om rapporternas innehåll överensstämmer med praktiken. Genom att göra faktiska besök på produktionen kan det möjliggöra att kunna genomföra intervjuer med arbetarna och leverantörerna. Således kommer informationen kunna bekräftas eller dementeras huruvida riktlinjer inom CSR faktiskt uppfylls i praktiken.

Källförteckning

Abbate, S., Centobelli, P., Cerchione, R., Nadeem, S.P. & Riccio, E. (2023). Sustainability trends and gaps in the textile, apparel and fashion industries. *Environment, Development and Sustainability: A Multidisciplinary Approach to the Theory and Practice of Sustainable Development*, ss. 1–28.

Adamkiewicz, J., Kochańska, E., Adamkiewicz, I. & Łukasik, R.M. (2022). Greenwashing and sustainable fashion industry. *Current Opinion in Green and Sustainable Chemistry*, vol. 38.

Alkaya, E. & Demirer, G.N. (2014). Sustainable textile production: a case study from a woven fabric manufacturing mill in Turkey. *Journal of Cleaner Production*, vol. 65, ss. 595–603.

Al-Maathidi, A. & Al-Shammari, M. (2023). Green Supply Chain Management and Organizational Performance in Bahrain. *2023 International Conference On Cyber Management And Engineering (CyMaEn), Cyber Management And Engineering (CyMaEn), 2023 International Conference On*, ss. 560–562.

Alvehus, J. (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod : en handbok*. Stockholm: Liber

Battaglia, M., Testa F., Bianchi, L., Iraldo, F. & Frey, M (2014). Corporate Social Responsibility and Competitiveness within SMEs of the Fashion Industry: Evidence from Italy and France. *Sustainability*, vol. 6, nr. 2, ss. 872–893.

Bick, R., Halsey, E. & Ekenga, C.C. (2018). The global environmental injustice of fast fashion. *Environmental Health*, 17(1), ss. 1–4.

Bolagsverket (2019). *Hållbarhetsrapport*.

<https://bolagsverket.se/foretag/aktiebolag/arsredovisningforaktiebolag/delarochbilagoriarsredovisningen/hallbarhetsrapport.777.html> [2023-05-04]

- Bowen, G.A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal (RMIT Training Pty Ltd trading as RMIT Publishing)*, vol. 9, nr. 2, ss. 27–40.
- Brewer, M.K (2019). Slow Fashion in a Fast Fashion World: Promoting Sustainability and Responsibility. *Laws*, vol. 8, nr. 4, s. 24.
- Brun, A., Karaosman, H. & Barresi, T. (2020). Supply Chain Collaboration for Transparency. *Sustainability 2020*, 12(11).
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Chan, H. L., Wei, X., Guo, S., & Leung, W. H. (2020). Corporate social responsibility (CSR) in fashion supply chains: A multi-methodological study. *Transportation Research Part E: logistics and transportation review*, 142, 102063.
- Dobos, E. & Éltető, A. (2023). Regulation of the fashion supply chains and the sustainability–growth balance. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, vol. 14, nr. 1, ss. 101–129.
- Given, L.M. (2008). *The Sage encyclopedia of qualitative research methods* [elektronisk resurs]. SAGE.
- Govindan, K., Shankar, M. & Kannan, D. (2018). Supplier selection based on corporate social responsibility practices. *Int. J. Prod. Econ.*, 200, ss. 353-379.
- Grosvold, J., Hojmoser, S.U. & Roehrich, J.K. (2014). Squaring the circle: management, measurement and performance of sustainability in supply chains. *Supply Chain Manag.: Int. J.* 19 (3), 292e305.
- Habib, M.A, Balasubramanian, S., Shukla, V., Chitakunye, D. & Chanchaichujit, J. (2022). Practices and performance outcomes of green supply chain management initiatives in the garment industry. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 33(4), ss. 882–912.

Hajmohammad, S. & Vachon, S. (2016). Mitigation, Avoidance, or Acceptance? Managing Supplier Sustainability Risk. *Journal of Supply Chain Management*, 52(2), ss. 48-65–65.

Hallikas, J., Lintukangas, K. & Kähkönen, A.K. (2020). The effects of sustainability practices on the performance of risk management and purchasing. *Journal of Cleaner Production*, 263.

Hultman, J. & Elg, U. (2018). Developing CSR in retail–supplier relationships : a stakeholder interaction approach. *International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, vol. 28, nr. 4, ss. 339–359.

Jutidamrongphan, W., Rahman, M.A., Hossain, T., Khatun, S.A. & De Queiro, L.W. (2021). Eco-Fashion Designing to Ensure Corporate Social Responsibility within the Supply Chain in Fashion Industry. *Autex Research Journal*, vol. 21, nr. 4, ss. 467–481.

Khan, Z.R. & Rodrigues, G. (2015). Human before the garment: Bangladesh tragedy revisited. Ethical manufacturing or lack thereof in garment manufacturing industry. *World Journal of Social Sciences*, Vol. 5. Nr. 1. ss. 22 – 35.

Kumar, D.T., Palaniappan, M., Kannan, D. & Shankar, K.M. (2014). Analyzing the CSR issues behind the supplier selection process using ISM approach. *Resources, Conservation & Recycling*, vol. 92, ss. 268–278.

Lee, K.E. (2017). Environmental Sustainability in the Textile Industry. I Muthu, S.S. *Sustainability in the Textile Industry. Textile Science and Clothing Technology*. Springer, Singapore

Lévesque, C., Hennebert, MA., Murray, G. & Bourque, R. (2018). Corporate Social Responsibility and Worker Rights: Institutionalizing Social Dialogue Through International Framework Agreements. *J Bus Ethics* 153, 215–230.

Li, Y., Barrueta Pinto, M.C. & Diabat, A. (2020). Analyzing the critical success factor of CSR for the Chinese textile industry. *Journal of Cleaner Production*, vol. 260.

- McKinnon, A., Cullinane, S., Browne, M. & Whiteing, A. (2015). *Green Logistics: improving the environmental sustainability of logistics*. London: Kogan.
- Morgan, H. (2022). Conducting a qualitative document analysis. *The Qualitative Report*, 27(1), 64-77.
- Ruiz-Real, J.L., Uribe-Toril, J., Gázquez-Abad, J.C. & Valenciano, J.P. (2019). Sustainability and retail: Analysis of global research. *Sustainability (Switzerland)*, vol. 11, nr. 1.
- Sagapova N., Buchtele R. & Dušek R. (2022). The Fashion Industry and its Problematic Consequences in the Green Marketing Era a Review. *SHS Web of Conferences*, vol. 135, s. 01011.
- Shen, B. (2014). *Sustainable Fashion Supply Chain: Lessons from H&M*. Glorious Sun School of Business and Management, Donghua University, Shanghai, China.
- Tang, A.K.Y., Lai, K. & Cheng, T.C.E. (2016). A Multi-research-method approach to studying environmental sustainability in retail operations. *International Journal of Production Economics*, 171(Part 3), ss. 394–404.
- Tahniyath, F. & Said, E. (2023). Corporate Social Responsibility (CSR) Implementation: A Review and a Research Agenda Towards an Integrative Framework. *J Bus Ethics* 183, 105–121.
- Thinakaran, S., Chandravelu, P., Ponnambalam, S.G., Sankaranarayanan, B. & Karuppiah, K. (2023). Analyzing the Challenges to Circular Economy in Indian Fashion Industry. *IEEE Access. Access, IEEE*, vol. 11, ss. 711–727.
- Turker, D. & Altuntas, C. (2014). Sustainable supply chain management in the fast fashion industry: An analysis of corporate reports. *European Management Journal*, 32(5), ss. 837–849.
- van den Berg, A. & Struwig, M. (2017). Guidelines for researchers using an adapted consensual qualitative research approach in management research. *Electronic Journal of Business Research Methods*, vol. 15, nr. 2, ss. 109-119–119.

Vanalle, R.M. & Santos, L.B (2014) Green supply chain management in Brazilian automotive sector. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, vol. 25, nr. 5, ss. 523–541.

West, K.A. (2023). Goodbye to Greenwashing in the Fashion Industry: Greater Enforcement and Guidelines. *North Carolina Law Review*, vol. 101, nr. 3, ss. 841–870.

Wieland, A. & Wallenburg, C.M. (2012). Dealing with supply chain risks : Linking risk management practices and strategies to performance. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 42(10), ss. 887–905.

Zimmer, K., Fröhling, M., & Schultmann, F. (2016). Sustainable supplier management—a review of models supporting sustainable supplier selection, monitoring and development. *International journal of production research*, 54(5), 1412-1442.